

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Maailma keelte ja kultuuride instituut
Klassikalise filoloogia osakond

Hanna S. Kangur

Apuleiuse “Amori ja Psyche” varased eestikeelsed tõlked

Bakalaureusetöö

Juhendaja: prof. Janika Päll

Tartu 2023

Sisukord

Sissejuhatus	2
1. Töömeetod ja käsitletavad tekstid	3
1.1 Transkribus ja Jõgeveri mudel.....	3
1.2 Apuleius.....	6
1.3 Amori ja Psyche loo tõlkijad.....	9
2. Jaan Jõgeveri tõlke transkriptsioon	10
2.1 Transkribeerimise protsess.....	10
2.2 Jõgeveri mudeli peamised tüüpvead.....	12
2.3 Aaviku käsikirja transkribeerimine Jõgeveri mudeliga.....	13
3. J. Aaviku, J. Jõgeveri, Fr. Puksoo ja A. Lille Apuleiuse “Amori ja Psyche” tõlgete võrdlus	15
3.1 Metoodika.....	15
3.2 Tõlgete analüüs.....	15
3.3 Pikendamine ja lühendamine tõlkes.....	27
3.4 Vahekokkuvõte.....	28
Kokkuvõte	30
Kirjandus	31
Käsikirjalised allikad.....	31
Trükiis ilmunud tööd	31
Internetiallikad	33
Summary	34
Lisa 1: Jaan Jõgeveri “Amori ja Psyche” tõlge	35
Lisa 2: Johannes Aaviku “Amori ja Psyche” tõlge	82

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö teemaks on rooma kirjaniku Apuleiuse jutustuse *Cupido ja Psyche*¹ eestikeelsed tõlked. *Amori ja Psyche* lugu pärineb 2. sajandil pKr kirjutatud Apuleiuse teosest *Metamorfoosid* (täpsemalt 4.-6. raamatust), tuntud ka kui *Kuldne eesel*, mis on ainus tervenisti tänaseni säilinud Vana-Rooma romaan. Töös keskendun Jaan Jõgeveri *Amori ja Psyche* käsikirjalise tõlke transkribeerimisele, editeerimisele ja võrdlen seda teiste eestikeelsete tõlgetega. Transkribeerimisel kasutasin Jaan Jõgeveri käsikirja, mis asub Tartu Ülikooli Raamatukogus (kohaviit F 34, s.62) ja Johannes Aaviku käsikirja, mis asub Eesti Kultuuriloolises Arhiivis (kohaviit F 275: 30: 14).

Töö teema valisin seetõttu, et bakalaureuseõpingute raames olin eelnevalt puutunud kokku Jaan Jõgeveri *Iliase* transkribeerimisega, ning seesugune töömeetod pakkus mulle huvi. Täpsemalt valisin Jõgeveri tõlkekatkendi Apuleiuse romaani *Metamorfooside* jutustusest *Amor ja Psyche*, sest see käsikiri oli seni digiteerimata² ning avalikkusele tundmatu, levinumad on Anne Lille või Friedrich Puksoo tõlked. Lisaks võrdlen Jõgeveri tõlget Johannes Aaviku tõlkekatkendiga samast Apuleiuse jutustusest, eelmainitud Puksoo ja Lille tõlgete ning Apuleiuse originaaliga.

Töö koosneb kolmest osast, esimeses osa keskendun käsitletavale autorile ja tõlkijatele (Apuleius, J. Aavik, J. Jõgever, F. Puksoo ja A. Lill), nende tekstidele ja töös kasutatud programmi Transkribuse tausta avamisele. Teises osas kirjeldan transkribeerimise töökäiku, Jõgeveri-mudeliga töötamisel tekkinud raskusi ja esinenud probleeme. Töö praktilise osa tulemused ehk J. Aaviku ja J. Jõgeveri digiteeritud tõlked on (töö mahu ja selguse kaalutlustel) lisades (vt Lisa 1 ja 2).

Kolmandas osas võrdlen nelja eestikeelset tõlget üksteise ja Apuleiuse originaaltekstiga (Gaselee, S. editsioon, 1915) 2 lehekülje baasil. Lõigu valimisel osutus otsustavaks, et Johannes Aaviku *Amori ja Psyche* tõlget on vaid 2 lehekülge. Tõlgete analüüsi puhul konsulteerisin Mona Bakeri õpikuga *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Kolmandale osale järgneb kokkuvõte, milles annan ülevaate töö käigus tekkinud

¹ Apuleiuse ladinakeelses *Metamorfoosides* on jutustuse pealkiri *Cupido et Psyche*. Eesti keelde on J. Aavik, J. Jõgever ja A. Lill tõlkinud Cupidot Amoriks. F. Puksoo on ainus, kel on Cupido nimi muutmata kujul. Kuna Eestis on Amor laialdasemalt tuntud-tõlgitud vaste, siis viitan ka oma bakalaureusetöös sellele nõnda.

² Tõenäoliselt on üheks põhjuseks ka asjaolu, et tõlge ei ole terviklik.

probleemidest ning analüüsi tulemusena tehtud järeldustest. Lisaks osutan töö edasiarendamise võimalustele.

1. Töömeetod ja käsitletavad tekstid

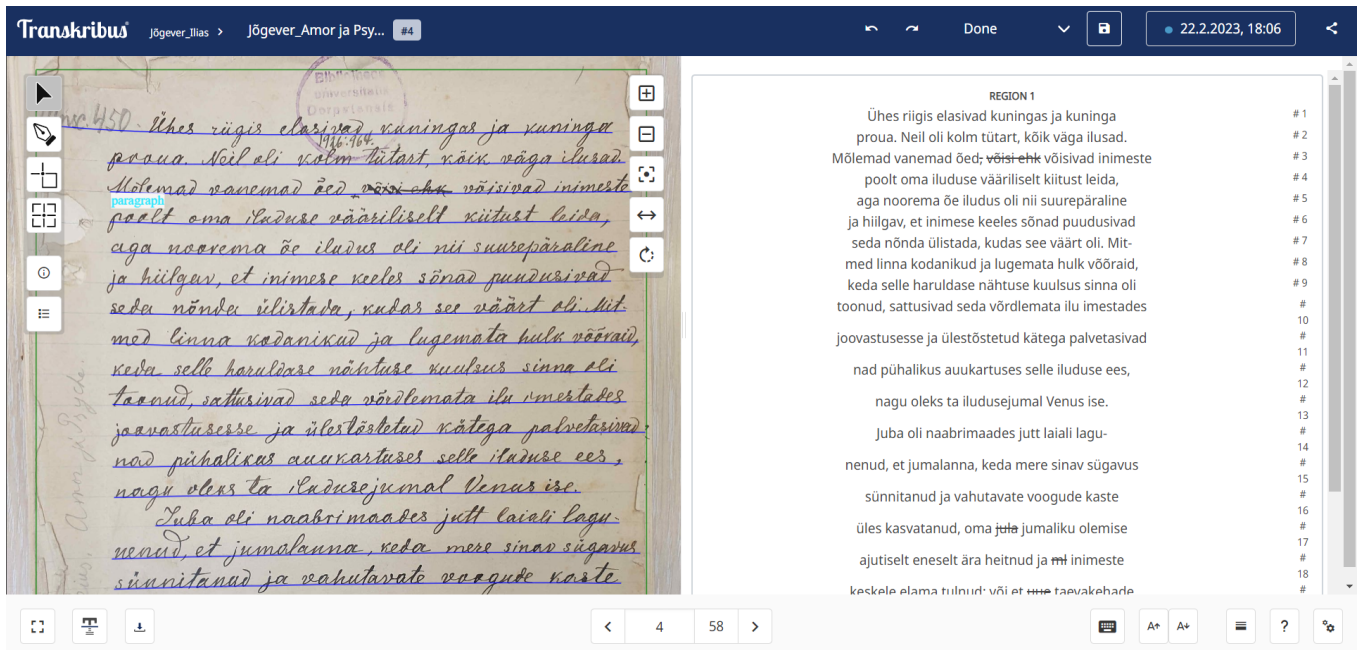
1.1 Transkribus ja Jõgeveri mudel

Jaan Jõgeveri Apuleiuse *Metamorfooside Amori ja Psyche* loo tõlke transkribeerimiseks kasutasin Transkribuse programmi. Hiljem digiteerisin sama programmiga ka Johannes Aaviku tõlke. Kasutasin selleks Jõgeveri HTR mudelit, millest räägin lähemalt allpool.

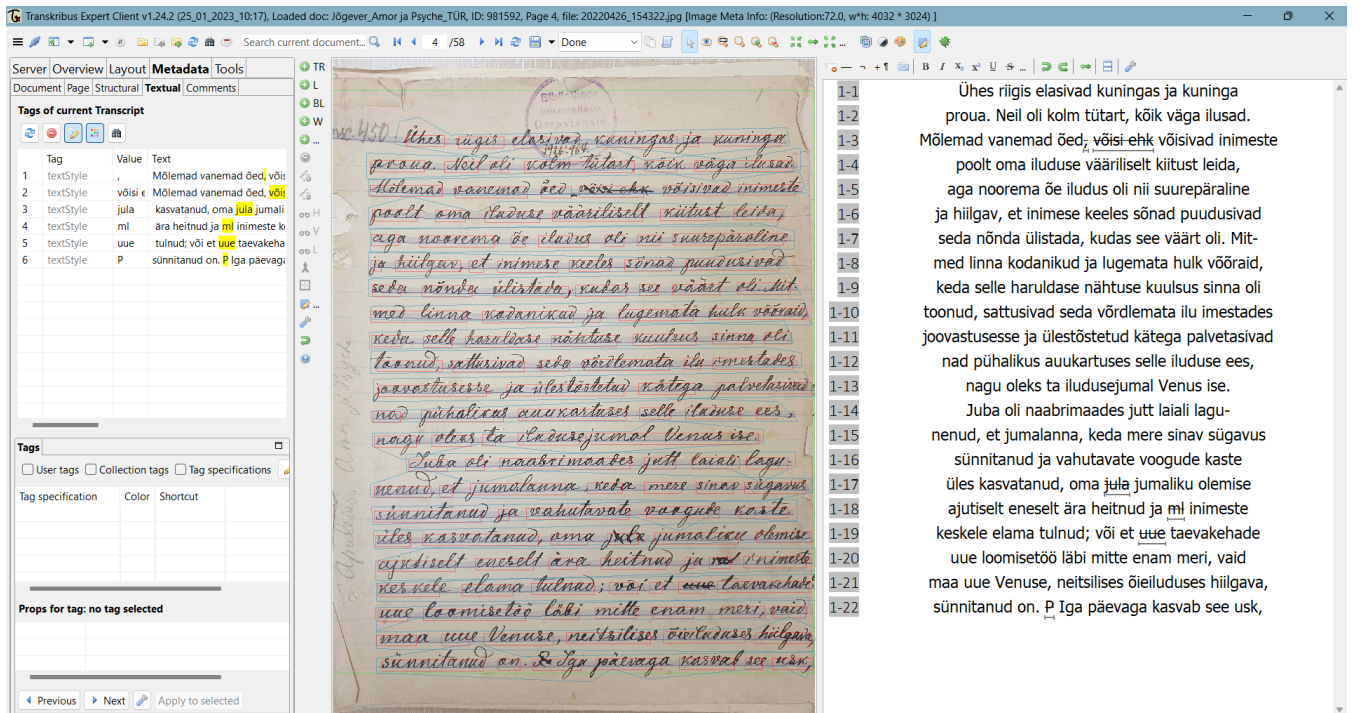
Transkribus on Euroopa ühistu READ-COOP'i loodud tehisintellekti baasil töötav tekstituvastusprogramm, mille eesmärk on hõlbustada käsikirjade digiteerimist. Osühing READ-COOP asutati 1. juunil 2019 eesmärgiga Transkribuse programmi rahastada ja edasi arendada, kuigi Transkribus loodi juba aastal 2016. Transkribus arendati üle-euroopaliste uuringugruppide konsortsiumi poolt välja Horizon 2020 "READ" EL projekti raames, eesotsas Innsbrucki Ülikooliga. (READ-COOP veebilehekül, vaadatud 07.05.2023)

Transkribuse programmil on eri keeltes ja eri eesmärkidega tekstide tuvastamiseks 2023 aprilli seisuga 108 eri avalikku HTR (Handwritten Text Recognition) mudelit, kuid mitte-avalikke on programmiga välja treenitud üle 15000 (ka Jõgeveri-mudel pole veel avalik, vaid alles arengujärgus). Uue mudeli välja töötamiseks on tarvis programmile sisestada dokumentidest või käsikirjadest pilte ja nendele vastavaid transkriptsioone. Mahu poolest peaksid tekstid olema 25 kuni 75 lk, kusjuures käsikirjalised dokumendid vajavad suuremas mahus sisendit kui trükitud tekst. (READ-COOP veebilehekül, vaadatud 07.05.2023)

Transkribust saab praeguseks kasutada alla laaditava arvutiprogrammina (Transkribus), kuid sellel on ka veebiversioon Transkribus Lite (<https://app.transkribus.eu/>). Veebiversiooniga saab väiksemate töödega hakkama, kuid mahukama projekti jaoks on täisprogramm mugavam, sest sisaldab rohkem eri tööriistu ja võimalusi. Lisan kuvatõmmised Jaan Jõgeveri Apuleiuse *Amori ja Psyche* loo tõlke 1. lehekülje transkribeerimise vaatest Transkribus Lite leheküljel ja Transkribuse programmis (vt Joonis 1 ja Joonis 2).

Joonis 1. Kuvatõmmis lehel Transkribus Lite, Jõgeveri Apuleiuse tõlke esimene lehekülg.

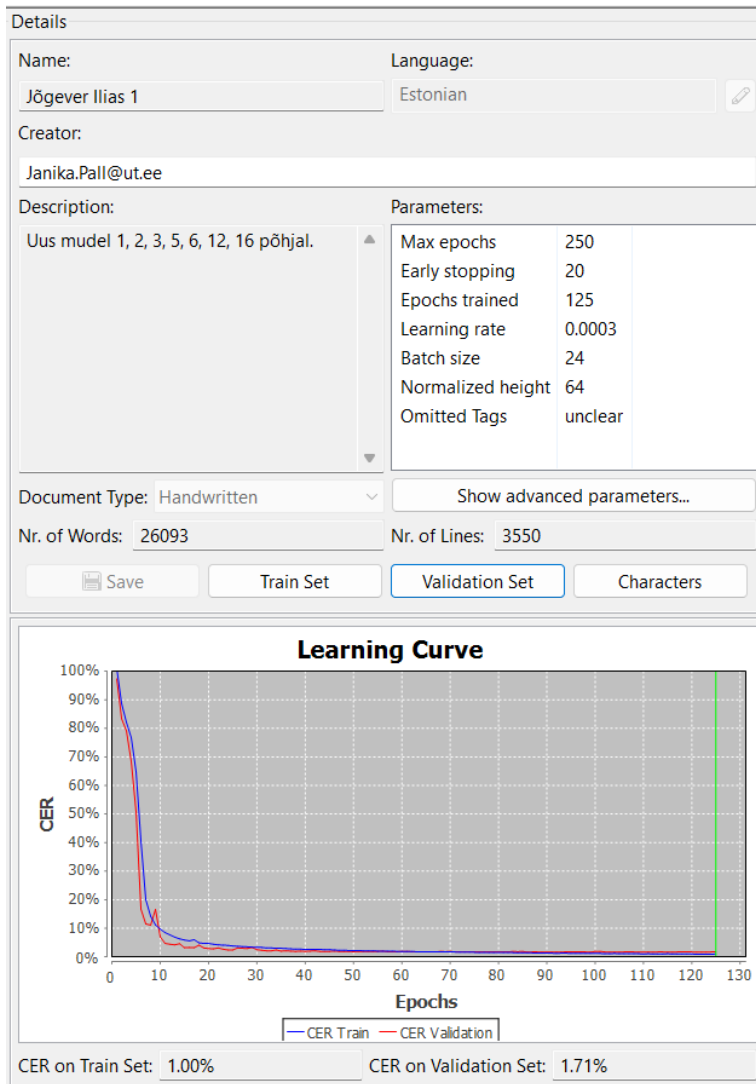

Joonis 2. Kuvatõmmis programmist Transkribus, Jõgeveri Apuleiuse tõlke esimene lehekülg.

Tööd alustades kasutasin Transkribus Lite'i, kuid üsna pea hakkasin täisprogrammi kasutama, sest veebiversiooni ei olnud kuigi mugav kasutada. Transkribuse täisversioonis on rohkem töövahendeid ja selles on võimalik lihtsamini muudatusi teha, kuna kasutajaliides on

rohkem välja arendatud. Transkribus Lite näeb küll viimistletum ja modernsem välja ning on ligipääsetav mis tahes arvutist, kuid sellega eelised ka piirduvad.

Jaan Jõgeveri mudel PyLaia HTR on tuvastanud 18.04.2023 seisuga 26093 sõna ja 3550 värssi. CER (Character Error Rate) on nii treeningkogumi kui kontrollteksti puhul vastavalt 1% ja 1,71%, mis tähendab, et mudeli eksimisprotsent on alla 2.

Joonis 3. Jaan Jõgeveri mudeli *learning curve*.

Joonisel 3 on näha eksimisprotsendi muutust läbi aja. Kuigi eksimisprotsent oli töö kirjutamise ajaks juba võrdlemisi madal, tundus mulle Jaan Jõgeveri *Amori ja Psyche* teksti transkribeerimisel, et mudel teeb hulgaliselt rohkem vigu: arvatavasti seetõttu, et *train set* ehk on treenimiskogum liiga väikese mahuga ning annabki madala veaprotsendi, sest varieeruvus on väike, samuti seetõttu, et treenimiskogumitest puuduvad mahatõmbamised ja ülekirjutatud

kohad (niisugused read jäetaksegi valikust välja). Siit tuleneb ka esimene töö edasiarendamise võimalus – trennida Jõgeveri-mudel piisavalt täpseks, et selle võiks avalikkusele kasutatavaks teha.

1.2 Apuleius

Apuleius oli platonistlik filosoof ning oluline antiikkirjanik, kelle märkimisväärsim teos on *Metamorfoosid*, tuntud ka kui Kuldne eesel. Apuleiusest ei ole teada väga palju, isegi tema eesnimest pole kindlaid märke, selleks on aga *Metamorfooside* peategelase järgi oletuslikult pakutud Lucius. Ta elas 2. sajandil, tõenäoliselt aastate 120-190 vahel ning oli pärit Põhja-Aafrikast Madaurose linnast. Apuleiuse hariduskäik algas Kartaagos, edasi suundus ta Ateenasse ja Rooma, millest tulenevalt valdas ta oma sõnul võrdselt kreeka ja ladina keelt. Aafrikasse naastes oli Apuleius juba tuntud kirjanik, temast sai ka hinnatud oraator ja filosoof. Ta pidas end samaaegselt nii Empedokleseks, Platoniks, Sokrateseks kui Epicharmoseks, Xenophoniks ja Krateseks. Apuleiuse sõnul püstitati talle isegi eluajal ausammas (mille vääriliseks pidas ta end täiesti olevat). (Lill, 1994) *Metamorfooside* peategelane Lucius on samuti pärit Apuleiuse kodulinnast Madaurosest.

Stephen Harrison nendib, et kuigi Apuleiuse emakeeleks oli ilmselt puunia keel, ei olnud Apuleius Aafrika subkultuuri kirjanik, vaid ladina kultuuri ja kirjanduse peavoolu autor, kes nagu teisedki kõrgelt haritud rooma kirjanikud valdas hästi ka kreeka keelt. Kuigi Apuleiust mõjutas ka kreeka sofismi teine kõrgaeg (nn teine sofistika), on ta üdini rooma kultuuri osa, nii kirjaniku kui kõnemehe. Ta oli pärit heal järjel perest, mis tagas talle tiptasemel hariduse ja laia silmaringi. (Harrison, 2000: 4-8)

Apuleiuse teostest on olulisimad “*Metamorphoses*”, “*Apologia*”, “*Florida*” ja “*De Deo Socratis*”, mis paistavad silma arhailises stiili, värvika keelekasutuse ja rütmilisuse poolest (rütm sünnib rõhuga ja rõhuta sõnade/punktide vaheldumise tulemusena), seevastu aga “*De Platone*” ja “*De Mundo*” on palju kuivema ja tehnilisema stiiliga. Apuleiuse kaasajal uuritud teadusharudest pole ühtki, mille vastu ta poleks huvi tundnud ning kirjandusžanrit, mida ta poleks viljelenud. Samuti ammutas Apuleius juba olemasolevatest teostest inspiratsiooni, ka tema “*Metamorfoosid*” põhinevad kreeka juttudel, mis ta oma teose tarbeks ümber jutustas ja kuhu omaloomingut juurde lisas. (Harrison, 2000: 10-37)

Apuleiuse teoseid on eesti keelde tõlkinud Johannes Aavik, nendest tõlgetest on meieni jõudnud 2-leheküljeline *Amori ja Psyche* tõlge, mis ilmus 1901. aastal ajakirjas *Nooreestlane*. Hiljem, aastal 1928 ilmus ka *Keelelise uuenduse kirjastikus* nr 60 Johannes Aaviku *Hirmu ja õuduse jutud XXIV*, mis sisaldas Apuleiuse *Nõiduskunstide* tõlget (Aavik, 1928. Tartu: Istandik ja MS EKLA, Fond 275 87:1).

Jaan Jõgever tõlkis Apuleiuse *Amori ja Psyche* peaaegu lõpuni (MS TÜ Raamatukogus kohaviit F 34, s.62); seda arvatavasti aastal 1915, mil ta räägib Apuleiuse tõlkimisest oma päevaraamatus (EKLA F 52: 4: 9 Jaan Jõgeveri päevaraamat, 01.10.1914-14.07.1915) Friedrich Puksoo tõlge *Amorist ja Psychest* ilmus 1971. a. Rooma kirjanduse antoloogias (Kaalep ja Torpats, 1971). Anne Lille tõlge *Metamorfoosid ehk Kuldne eesel* ilmus 1994. aastal koos põhjaliku järelsõnaga Apuleiuse elu ja loomingu, Apuleiuse teksti stiili ja tõlkimise kohta koos kommentaaridega.

Metamorfoosid ehk Kuldne eesel ja Amor ja Psyche

Metamorfoosid räägib uudishimulikust nõiduskunsti-huvilisest noormehest nimega Lucius, kes ebaõnnestunud loitsu tagajärjel muutub eesliks ning eksleb orjade ja vaeste hulgas. Lõpuks pääseb Lucius tänu Isise jumalikule sekkumisele ning muutub tagasi inimeseks ja liitub Isise kultusega.

Metamorfoosidel puudub täpne dateering. Et Apuleius kirjutas oma *Florida* 160. a. paiku ning teated temast peale 170. a. puuduvad, pidi ta oma tähtteose *Metamorfoosid* selle aja vahel kirjutama³. Tema elutöö kulmineeruski selle teosega, *Metamorfoosid* said koheselt laialdaselt tuntuks ning jäi selleks läbi järgnevate sajandite jooksul (muuseas on see üks väheseid antiikteoseid, mille vastu pole huvi ajastute muutumisel raugenud). Teisalt on teos ka sama palju kriitikat kui kiitust pälvinud. (Lill, 1994) Niisiis on *Metamorfoosid* Apuleiuse elutöö krooniks.

Metamorfoose hakati kohe nimetama ka *Kuldseks eesliks*. Apuleius mõnab *Metamorfooside* alguses, et on saanud inspiratsiooni kreeka juttudest. Sama sisuga teoseid on teada kaks: Patrase Lukiose *Metamorfoosid*, mis on hävinud ning Lukianose *Lukios ehk eesel* (tuntud kui

³ *Metamorfoose* on peetud nii Apuleiuse varaseks teoseks, kirja pandud enne *Apologia* 't (158-159), või tema viimaseks teoseks 170ndatel või isegi 180ndatel (Harrison 2000). Lill peab *Metamorfoose* hilisemaks teoseks kui *Florida* ning pakub dateeringuks u. aastate 160-170 vahemikku.

lihtsalt *Eesel*). Viimase puhul pole teada, kas Apuleius sai sellest inspiratsiooni või põhinevad need kaks teost lihtsalt ühisel ainesel ja eeskujul. Igal juhul on Apuleius arendanud kreeka jutustuse pikaks romaaniks, mh 7 korda Lukianose omast pikemaks, lisanud uut materjali ning muutnud jutustuse tooni ja suunda: tema jutustus on kreeka *Eeslist* vaoshoitum, peenem ning sisaldab vähem jämedat erootikat ja sadistlikke nalju. (Lill, 1994)

Apuleius sai oma *Metamorfooside* kirjutamisel mõjutust Rooma komöödiast. Ta püüdis imiteerida Plautust ja Terentiust, võttes kreeka ainese ning tehes sellest väga roomaliku teose, kasutades oma koomilises eessõnas Plautuse stiili ja nn madalat ladina sõnavara. (May, 2006)

Anne Lill on Apuleiuse stiili kohta kirjutanud järgmiselt:

“Ilmeksimatult paistab tema ladina keele kasutamises silma efektsuse ja originaalsuse taotlus, mis saab tihti eesmärgiks omaette. Ta ignoreerib mitmeid traditsioonilisi norme, ja tulemuseks on barokne keel, mis on literatuurselt rahvalik, modernselt arhaistlik ja rafineeritult vulgaarne. Ta kasutab ära selle, mis keeles on ebatavaline: vanad, ununenud sõnad, uustuletised, proosarütmi vaheldumise riimuvate fraasidega, allitereeruvad paralleelväljendid, kõlaefektid, assonantsi. Jutustuse emotsionaalsuses ületab ta tavakõne piirid, kasutades ohtralt deminutiive ja superlatiive. Apuleiuse keeles väljendub seesama kirevus mis ta loo sisuski: tõsidus on ühendatud irooniaga, pühalikkus profaansusega, fantastika reaalsusega, muinasjutt tegelikkusega, ülev madalaga, vaimsus ihulõbuga. Kõik see on toonud ta raamatule nii austajaid kui vaenlasi. Mõlemad aga on aidanud kaasa eesliloo püsijäämisele. Seda on loetud kõige erinevamate seltskondades: rooma imperaatoritest keskaja munkadeni, humanismiaja haritlastest uusaja aadlikeni.”

(Lill, 1994: 214)

Enim tähelepanu Apuleiuse romaanist on aga pälvinud jutustus *Amorist*⁴ ja *Psychest*. Erinevalt seda ümbritsevast loost oli *Amori ja Psyche* jutustuse süžee oli valdavalt Apuleiuse enda väljamõeldis (Harrison ja May, 2020). *Metamorfoosides* jutustab *Amori ja Psyche* lugu vana naine, kes nimetab seda ‘vanaema muinasjutuks’ (lad. *anilis fabula* või ing. *old wives’ tale*). *Anilis fabula* on antiikkirjanduses negatiivse varjundiga termin jutustustele, millel

⁴ täpsemalt on Apuleiusel peategelasteks Cupido ja Psyche, aga valdavalt on Cupido asemel tõlgetes kasutatud rööpnime Amor.

puudub kasulik sisu või tähendus, ent satiirilises kirjanduses nimetatakse tihti eneseirooniaga *anilis fabula*'teks jutte, millel just on mõni (olguigi et üldine) kasulik nõuanne moraali või filosoofia kohta. On märkimisväärne, et Apuleiuse vana naine on ainus antiikkirjanduses, kes jutustab *anilis fabula*'t ise. (Graverini, 2018)

Apuleiusest ja tema *Metamorfoosidest* on kirjutatud üpris palju: John J. Winkler on kirjutanud *Metamorfoosidest* narratoloogilise analüüsi "*Auctor & Actor: A Narratological Reading of Apuleius' Golden Ass*" (1985) ning Stavros Frangoulidis analüüsinud draama aspekte, rolle ja etendamist "*Roles and Performances in Apuleius' Metamorphoses*" (2001) ja Stephen Harrison kogumiku "*Characterisation in Apuleius' Metamorphoses: Nine Studies*" (2015). Robert H. F. Carveri monograafia "*The Protean Ass*" käsitleb Apuleiuse *Metamorfooside* retseptsiooni läbi 14 sajandi, antiikajast renessansini (2007). *Amori ja Psyche* retseptsioonist on kirjutanud Stephen Harrison ja Regine May kogumiku *Trends in Classics- Pathways of Reception* esimeses osas (2020).

Bettelheim (1977), Müller-Reineke (2009) ja James (2020) kirjutavad seosest "Amori ja Psyche" ning "Kaunitari ja koletise" loo vahel. Bettelheim viitab, et Apuleius sai inspiratsiooni veel varasematestki allikatest, ilmselt loost, kus kaunis tütarlaps abiellus mao-sarnase koletisega.

Tingimata on *Metamorfooside* näol tegu mitmekülgse ja kihilise kirjandusteosega, kust ei puudu filosoofiline idee, aga jutustuses rõhutatakse ka, et kõike ei pea äärmiselt tõsiselt võtma. Arvestades ka selle kaasahaaravat jutustamisstiili pole raske mõista, miks see teos inimestele nii pikalt huvi on pakkunud.

1.3 Amori ja Psyche loo tõlkijad

Johannes Aavik (1880-1973) oli keeleteadlane, tõlkija ja esseist, kes on eelkõige tuntud eesti keele- ja stiiliuendajana (Olesk, 2006). Aaviku antiigitõlked ilmusid 1928. aastal kogumikus *Hirmu ja õuduse jutud nr 27: Petroniuse Õudsed lood, Apuleiuse Nõiduskunstid ja Lukianuse Seiklusrikas meriretk* (käsikiri EKLA-s, Fond 275, M 87: 1, s.a.) Lisaks on Aavik tõlkinud 2 lehekülge Apuleiuse *Amorit ja Psychet*, mis ilmus käsikirjalises kogumikus *Nooreestlane* (EKLA, kohaviit F 275: 30: 14 s.a.) Selle katkendi järgi valisingi töö analüüsi osas käsitletava lõigu.

Jaan Jõgever (1860-1924) oli kirjanik, tõlkija, keeleteadlane, Tartu Ülikooli eesti keele lektor ja hiljem professor, ajakirja *Eesti kirjandus* asutaja ning toimetaja. Antiigist on ta tõlkinud Aischylose *Kinnineeditud Prometheuse* (1908), Homerose *Iliase* I-XVI laulu käsikirjana. (Larm, Eesti Kultuurilooline veeb) Jaan Jõgever tõlkis ka peaaegu täielikult *Amori ja Psyche* loo, käsikirja pikkus on 54 lehekülge.

Friedrich Puksoo (1890-1969) oli raamatuteadlane ja kauaaegne (1919-1944) Tartu Ülikooli Raamatukogu juhataja. Tartu Ülikoolis omandas ta klassikalise filoloogia hariduse ning tõlkis muuhulgas antiikkirjandust. (Eesti Entsüklopeedia, 2011)

Friedrich Puksoo tõlge Apuleiuse *Metamorfoosidest* on ilmunud Rooma kirjanduse antoloogias, tõlke pikkus on 24 lehekülge (Kaalep ja Torpats 1971).

Anne Lill (sünd. 1946) on Tartu Ülikooli klassikalise filoloogia emeriitprofessor ja tõlkija. Antiigist on ta lisaks Apuleiuse *Metamorfoosidele* (Tallinn, 1994) tõlkinud Aristophanest (*Lysistrate*, 2006) ja Aristotelest (*Nikomachose eetika* (1996), *Poliitika* (2015) *Hingest* (2017)) ning Euripidest (*Bakhandid* 2006, *Iphigeneia Aulises*. *Iphigeneia tauride juures*, 2016).

2. Jaan Jõgeveri tõlke transkriptsioon

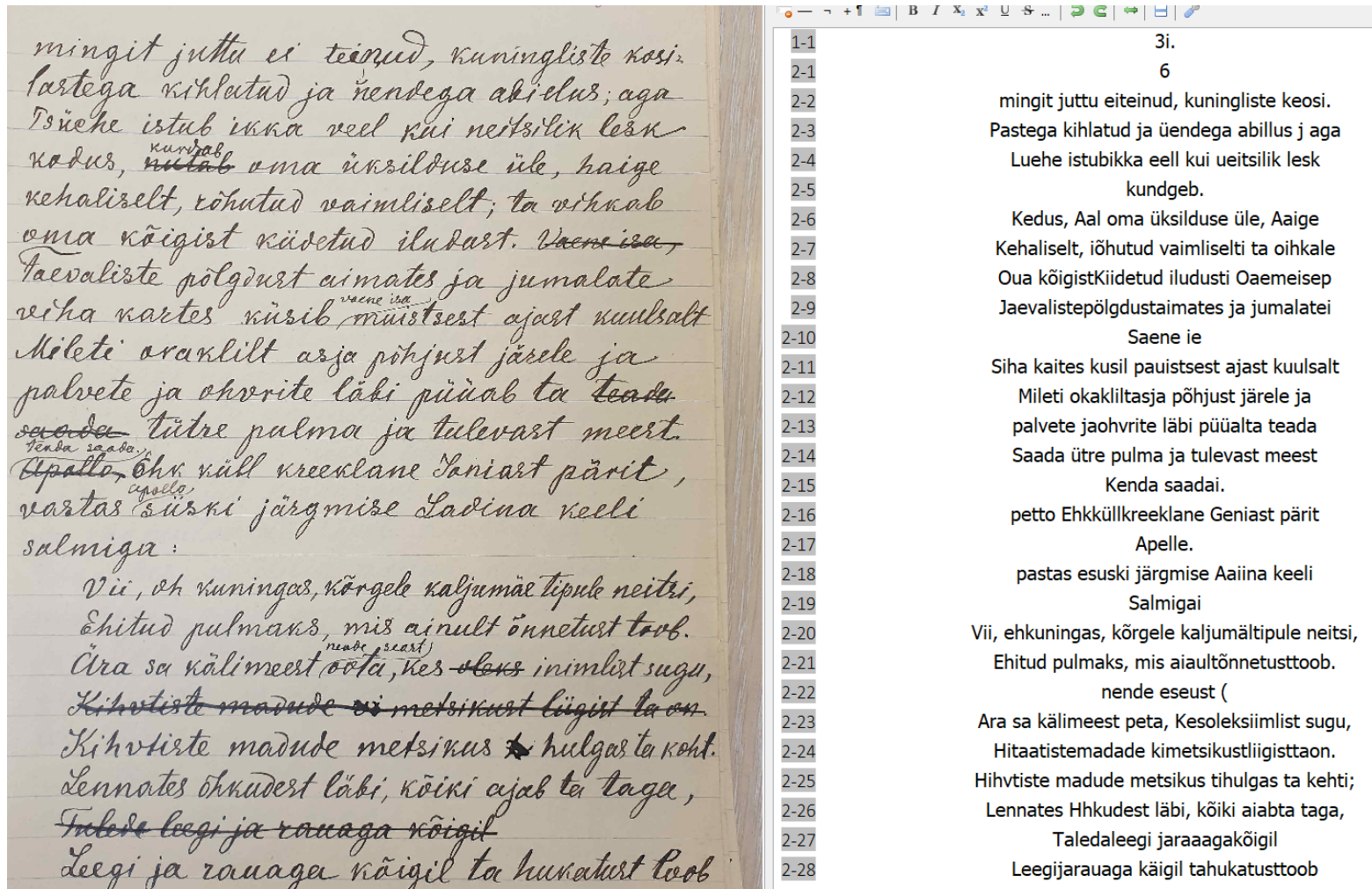
Amori ja Psyche digiteerimiseks kasutasin eelmainitud Jõgeveri PyLaia HTR mudelit. Kui esialgu esines transkriptsioonis palju ebatäpsusi, siis töö käigus muutus mudel veidi täpsemaks ja tegi vähem vigu. Töö edenes ilma suuremate tagasilöökideta ning selle käigus tutvusin ka enda jaoks uute eestikeelsete sõnavormidega, nt 'kurbtus', 'vaimliselt', 'nikutab oma põlvi', 'võdab' ja 'magadistuba'.

2.1 Transkribeerimise protsess

Jaan Jõgeveri käsikiri on säilinud pea suurepärasel korras, ilma plekkideta ja valdavalt kergesti loetavas käekirjas. Transkribeerimisel lähtusin põhimõttest edastada tekst täpselt nii, nagu Jaan Jõgever selle kirjutanud oli. Digiteeritud tekstis on säilitatud maha tõmmatud, rea vahele, peale või alla kirjutatud sõnad, suured ja väikesed algustähed, kirjavahemärgid ja leheküljenumbriid. Digiteeritud versioonis on muutmata kujul ka ridade jaotus, st kuigi Jõgeveri tõlge on proosatekst, tundus mulle mugavam lugeda teksti nii, nagu see käsikirjaski

seisis. Ainsa erandina parandasin Jõgeveri tekstis kohti, kus olid lisamata jäänud t-tähtede kriipsud või i-tähtede täpid.

Allpool on kuvatõmmised ühest ja samast lõigust Jõgeveri käsikirjas, Transkribuse tuvastatud tekstist (Joonis 4) ja korrektsest transkriptsioonist (Joonis 5).

Joonis 4. Jõgeveri Amori ja Psyche käsikirja lehekülj 6 (vasakul) ning Transkribuse Jõgeveri-mudeli transkriptsioon sama lehekülje käsikirjast (paremal)

	6
1-1	
1-2	mingit juttu ei teinud, kuningliste kosi-
1-3	lastega kihlatud ja nendega abielus; aga
1-4	Psüche istub ikka veel kui neitsilik lesk
1-5	kodus, <u>kurdab</u> <u>nutab</u> oma üksilduse üle, haige
1-6	kehaliselt, rõhutatud vaimliselt; ta vihkab
1-7	oma kõigist kiidetud iludust. <u>Vaene isa</u> ,
1-8	Taevaliste põlgust aimates ja jumalate
1-9	viha kartes küsib <u>vaene isa</u> muistsest ajast kuulsalt
1-10	Mileti oraklilt asja põhjust järele ja
1-11	palvete ja ohvrite läbi püüab ta <u>teada</u>
1-12	<u>saada</u> tütre pulma ja tulevast meest
1-13	<u>teada saada</u> . <u>Apollo</u> . Ehk küll kreeklane Ioniast pärit,
1-14	vastas <u>Apollo</u> siiski järgmise Ladina keeli
1-15	salmiga:
1-16	Vii, oh kuningas, kõrgele kaljumäe tipule neitsi,
1-17	Ehitud pulmaks, mis ainult õnnetust toob.
1-18	Ära sa kälimeest <u>nende seast</u> oota, kes <u>oleks</u> inimlist sugu,
1-19	<u>Kihvlite madude vi metsikust liigist ta on</u>
1-20	Kihvtiste madude metsikus <u>li</u> hulgas ta koht.
1-21	Lennates õhkudest läbi, kõiki ajab ta taga,
1-22	<u>Tulede leegi ja rauaga kõigil</u>
1-23	Leegi ja rauaga kõigil ta hukatust loob

Joonis 5. Parandatud transkriptsioon Jaan Jõgeveri käsikirjast (lk 6)

2.2 Jõgeveri mudeli peamised tüüpvead

Jõgeveri-mudelil on palju probleeme õigete sõnapiiride tuvastamisega, näiteks tuvastas mudel tihti tähed õigesti, kuid piisavad tühimikud sõnade vahel puudusid. Samuti ei osanud mudel numbreid ega kirjavahemärke korrektselt tuvastada.

Sõnade tuvastamisel ajas mudel palju visuaalselt sarnaseid ja ka mitte nii sarnaseid tähti sassi. Jõgeveri teksti transkribeerimisel esinenud peamised tüüpvead on näha allpool (Tabel 1). Tüüpiliseks veaks, mis tabelis ei kajastu, on suurte algustähtede ebakorrektnene tuvastamine (näiteks 'A' asemel pakkus 'l' või 'o').

Juhtudel, kus Jaan Jõgeveri tekstis oli midagi maha tõmmatud, ei tuvastanud mudel ei maha tõmmatud teksti ega peale kirjutatud parandust korrektselt. Põhjus seisnes selles, et tihti olid peale kirjutatud sõnad või read kitsamad ja väiksemad kui muu tekst ning mudel polnud sellist sorti käekirja harjunud tuvastama (sest treenimiskogumisse selliseid ridu ei arvestata).

Tabel 1: Transkribuse Jõgeveri-mudeli peamised veakohad.

Täht käsikirjas	Transkribuse pakutud vaste
ä/ü/ö/õ	a/u/o/o
i	e
k	K
o	e
j	i
t	l
s	e
e	l
l	e
m	ne/ni
k	h
n	u
u	n/m
c	e
y	g

2.3 Aaviku käsikirja transkribeerimine Jõgeveri mudeliga

Transkribuse Jõgeveri-mudel tuvastas Aaviku käekirja kasinalt ja jäi väga hätta, kuid kuna Jõgeveri-mudel oli parim olemasolevatest mudelitest, kasutasin siiski seda. Aavikul on ka väiksem ja kompaktsem käekiri, mis mõistagi on arengujärgus tehisintellektile paras väljakutse.

Tabel 2: Transkribuse tüüpvead Aaviku teksti puhul.

Täht Aaviku tekstis	Transkribuse pakutud vaste
d	l
t	l
s	t
k	p
y	g
y	u
c	e
d	t
i	e
r	n
e	a
P	ls
e	l

Jõgeveri-mudel tundis nii Jõgeveri kui ka Aaviku teksti puhul ära selge käekirjaga kirjutatud lühikesed sõnad ja sidendid. Peamised vead tekkisid visuaalselt sarnaste tähtede sassi ajamise näol ning meenutasid seda, kuidas ka laps lugema õpib. Probleemid tekkisid, kui mudel tuvastas näiteks paberiserval või taustal oleva laua pealt numbreid või tähti, kus tegelikult ei olnud midagi kirjutatud. Kõige markantsem oli, kuidas mudel tuvastas segaselt kirjutatud ridu, st maha tõmmatud ja peale kirjutatud ridu, või kohti, kus oli mõni sõna teksti hiljem joonega lisatud. Sellistel juhtudel andis mudel transkriptsioonis edasi justkui monoliitse sulami kirjutatud sõnadest (sest mudelil oli probleeme sõnapiiride ja vahele sisestamist

märkivate joonte tuvastamisega) ja tulem oli sisuliselt kasutu. Seega on üks töö edasiarendamise võimalustest treenida mudelit maha tõmmatud teksti ja peale kirjutatud teksti tuvastama.

3. J. Aaviku, J. Jõgeveri, Fr. Puksoo ja A. Lille Apuleiuse “Amori ja Psyche” tõlgete võrdlus

3.1 Metoodika

Enne analüüsi kirjutamist tutvusin Mona Bakeri (1992) õpikuga “*In Other Words. A coursebook on translation*”, kust noppisin aspekte, millele tähelepanu pöörata ning sain tõlketooria maailmast terviklikuma ülevaate. Tõlgete puhul pööran tähelepanu järgnevatele aspektidele: ellipsid ja pikendamine või kompenseerimine, stiil ehk lause rütmi ja süntaksi (sealhulgas ka anafooride, alliteratsiooni ning parallelismi) edasiandmine. Mainin ka seda, kui tõlgetes esineb tänapäeva seisukohalt iganenud vorme, arhaisme ning võrdlen, kuidas on tõlgitud tekstis esinevaid nimesid ning värssi (Apuleiuse tekstis on selle töö tarbeks valitud lõigu lõpus Apollo kõne eelegilises distihhonis).

3.2 Tõlgete analüüs

Valisin analüüsimiseks *Metamorfooside* 4. raamatu algusest *Amor ja Psyche* loost lõikude 32-33 osa, kus Apollo annab Psyche isale nõu, mida tütreaga pihta hakata. Lõigu valikut piiras asjaolu, et Aaviku tõlge on vaid 2 lehekülje pikkune. Kõige optimaalsem oli valida lõik, kus on nii proosat kui värssi, et analüüsida saaks tõlget mõlemal puhul, seetõttu valisin uurimiseks Aaviku tõlkekatkendi algusest kuni värssideni, mis katkendi keskel on jäänud tõlkimata ning mis on punktiirjoonega tähistatud. Sisestasin tabelisse Apuleiuse ladinakeelse originaali⁵ lausekaupa, paralleelselt selle alla ka Jõgeveri⁶, Lille, Puksoo ja Aaviku tõlked (vt Tabelid 3-16).

Anne Lille tõlkes asub antud lõik *Metamorfooside* leheküljel 75 (Lill, 1994). Friedrich Puksoo tõlge asub Rooma kirjanduse antoloogias leheküljel 535 (Kaalep ja Torpats, 1971). Jõgeveri käsikirja sain Tartu Ülikooli Raamatukogust (kohaviit F 34,s.62) ning Aaviku

⁵ Apuleius (ed. S. Gaselee, 1915) “*The Golden Ass, being the Metamorphoses of Lucius Apuleius*”.

⁶ tõlgete esialgseid reapiire arvestamata

käsikirja Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist (kohaviit F 275: 30: 14) (vt digiteeritud käsikirju Lisa 1; Lisa 2).

Tabel 3: 1. lause

Apuleius	Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulchritudine nullum decoris sui fructum percipit.
J. Aavik	Wahe ajal ei toonud Psychele ta iseäralik iludus mingisugust kasu:
J. Jõgever	Vahe ajal maitsnud aga Psüche mitte vilja, mis tema iludus oli ära teeninud.
Fr. Puksoo	Vahepeal ei ole Psychel oma võrratust ilust mingit kasu.
A. Lill	Samal ajal ei tundnud Psyche kogu oma hurmava ilu juures oma kaunist välimusest mingit rõõmu:

Esimeses lauses esineb ka jutustuse ühe peategelase, Psyche, nimi. Märkimisväärne on, et kuigi Jõgever kirjutab tõlkijaist ainsana Psyche nimes ‘y’ asemel ‘ü’, ei tee ta seda oma tõlkes läbivalt. Tema tõlke lõpu poole esineb kolmel korral ka nimevormi ‘Psyche’ (Jõgeveril tõlkes lehekülgedel 47, 49 ja 50 (vt Lisa 1)).

Adjektiivi ‘*perspicua*’ ehk ‘selge, ilmne’⁷ on Jõgever jätnud tõlkimata. Puksoo on selle sõna aga asendanud sõnaga ‘võrratu’, mis on tähenduselt ekspressiivsem kui ‘selge’. Aavik on sealkohal tõlkinud sõnaks ‘iseäralik’, mis annab edasi Apuleiuse alliteratsiooni (‘*perspicua pulchritudine*’ ja ‘iseäralik iludus’). Lill tõlgib ‘*perspicua*’ ‘hurmavaks’ ning on ainus, kes pole tõlkest välja jätnud sõna ‘*decoris*’. Teiste tõlgete puhul esinevad ellipsid, mille põhjuseks võib oletada tõlkijate soovi mitte sõnu korrata.

Sihitise ‘*fructum*’ on Aavik ja Puksoo tõlkinud ‘kasuks’, Jõgever ‘viljaks’, Lill on lähtunud aga sõna ‘*fructus*’ teisest tähendusest ‘kasutamine, nautimine, mõnu’, mille kaudseks sünonüümiks võib pidada sõna ‘rõõm’.

⁷Praegu ja edaspidi kõik eestikeelsed vasted Ladina-eesti sõnaraamatu II väljaandest (Kleis, R. Torpats, Ü. Gross, L. Freymann, H. 2002. Tallinn: Valgus)

Aavikul esineb kirjaviis ‘Wahe’, mis meie jaoks on arhaism. Jõegeveri lause ‘Vahe ajal maitsnud Psyche aga mitte vilja [...]’ mõjub kohmakalt ilma “ei”-sõnata, olevikus ja ‘vaheajal’ lahku kirjutades.

Tabel 4: 2. lause

Apuleius	Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus, nec quisquam, non rex, non regius, nec de plebe saltem cupiens eius nuptiarum petitor accedit:
J. Aavik	teda vaadeldi kõikidest, kiideti kõikidest, aga keegi, ei kuningas ega kuningapoeg, ega ka keegi lihtrahva seast ei astunud ta kosilasena välja.
J. Jõegever	Kõik vaatavad teda, kiidavad, aga ei keegi, ei kuningas ega kuninga poeg, ei rahva hulgastki keegi ei lähene temale kosja mõetega.
Fr. Puksoo	Teda imetletakse, teda ülistavad kõik. <u>Kuid keegi ei tule temale kosja, et teha talle abieluettepanekut</u> : ei kuningad, ei õukondlased, isegi mitte keegi lihtrahva hulgast.
A. Lill	kõik vaatavad teda, kõik kiidavad, aga mitte keegi, ei kuningas ega õukondlane ega isegi tavaline inimene ei taha tulla teda kosima.

Aavik on ainus, kes annab edasi Apuleiuse kasutatud passiivseid verbivorme ‘*spectatur*’ ja ‘*laudatur*’. Samuti on harjumatud ‘kõikidest’ vormid, mitte ‘kõigi poolt’, sel puhul on alust kahtlustada, et tegemist on Aaviku keeleuendusega, mis paraku pole käibele tulnud ja seega liigitan selle arhaismi alla. Lill on ainus, kes tõlgib ära partitsiibi ‘*cupiens*’. Joonisin Puksoo tõlkes alla koha, kus tõlge läheb liialt selgitavaks ning ei ole enam niivõrd Apuleiuse stiilis, kui teiste tõlked on.

Sõna ‘*regius*’ on Aavik ja Jõegever tõlkinud kui ‘kuningapoeg’, Puksoo ja Lill aga kui ‘õukondlane’. Siinkohal sobib paremini vaste ‘kuningapoeg’, sest tõlkes on ‘*regius*’ ‘kuninglik, kuninga-, kuningavääriline’ ning kuninga poeg on kuningaväärilisem kui õukondlane, kes on siiski staatusest madalamal.

On huvitav, et osalt tõlgitakse ‘*ab omnibus*’ kordused, teised tõlgivad aga ‘*non*’ kordused, niisiis üritavad kõik tõlkijad edasi anda Apuleiuse anafooriderohket stiili.

Tabel 5: 3. lause

Apuleius	mirantur quidem divinam speciem, sed ut simulacrum fabre politum mirantur omnes.
J. Aavik	Kõik imetlesivad ta jumalikku kuju, kuid ainult aga kui kuju, mida osaw kujuraiuja valmistanud.
J. Jõgever	Küll imestavad kõik tema jumalaist ilu, aga nõnda, kudas kunstniku loodud ilusat kuju imestatakse.
Fr. Puksoo	Küll imetletakse tema jumalikku välimust, kuid kõik imetlevad teda nagu kunstniku voolitud kuju.
A. Lill	Kõik küll imetlevad tema taevalikku välimust, aga nad imetlevad teda nagu täiuslikult viimistletud raidkuju.

Jõgever on oma käsikirjas tõmmanud maha ‘*species*’ vaste ‘kuju’ ning peale kirjutanud ‘ilu’, eristudes teistest tõlkijatest. Aavik on tõlkinud ‘kuju’, Puksoo ja Lill aga kasutanud sõna ‘välimus’.

Aavik, Jõgever ja Puksoo pikendavad siin teksti, lisades juurde esimese tõlke puhul sõna ‘kujuraiuja’ ning teistel puhkudel sõna ‘kunstnik’. Vaid Lill jääb siinkohal tekstile truumaks, tema süntaks ja kordus meenutavad enim Apuleiuse teksti, lisaks tõlgib ta ainsana originaalilähedaseimalt ära ‘*fabre politum*’. Aavik kipub liialdama sõnadega ‘kuid ainult aga kui’ (see mõjub ka arhailiselt), teisalt jätab tõlkimata aga lause teise tegusõna. Aavikul esineb kaks arhaismi: ‘imetlesivad’ ning ‘osaw’, harvaesinev on ka sõna ‘kujuraiuja’, tänapäeva keelekasutuse seisukohalt on levinum ‘kujuraidur’ või hoopiski ‘skulptor’. Jõgeveril on siin üks arhaism: ‘kudas’.

Tabel 6: 4. lause

Apuleius	Olim duae maiores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus desponsae iam beatas nuptias adeptae sed Psyche virgo vidua domi residens deflet desertam suam solitudinem, aegra corporis, animi saucia, et quamvis gentibus totis complacitam odit in se suam formositatem.
J. Aavik	Ta mõlemad vanemad õed, kellede keskmist iludust rahvajutt laiali ei laotanud, oliwad juba kumbki kuningliku kosilase kaasaks saanud, kuna Psyche yksinda neiuna kodu istudes, keha poolest haiglane ja vaimu poolest rõhutud oma kurba saatust kurdab ja oma nii mitmest rahvast jumaldatud iludust vihkab.
J. Jõgever	Ammu juba on mõlemad vanemad õed, kelle lihtsamast ilust inimesed mingit juttu ei teinud, kuningliste kosilastega kihlatud ja nendega abielus; aga Psüche istub ikka veel kui neitsilik lesk kodus, kurdab oma üksilduse üle, haige kehaliselt, rõhutud vaimliselt; ta vihkab oma kõigist kiidetud iludust.
Fr. Puksoo	Ammugi olid ta kaks vanemat õde, kelle keskpärast ilu rahvas kõnedes esile ei toonud, kihlatud kuninglikust soost peigmeestega ja astunud õnnelikku abiellu. Psyche ise aga istub vallalise neitsina kodus. Ta nutab kõigist mahajäetuna oma üksinduses. Kehalt haigena, rõhutud meeleolus vihkab ta oma ilu, kuigi see rahvale on meeltemööda.
A. Lill	Kaks vanemat õde, kelle mõõdukast kenadusest ükski inimene juttu ei teinud, olid juba ammu kuninglikust soost meeste kaasad ja elasid õnnelikus abielus. Psyche aga istus vallalise neitsina kodus ja kurtis mahajäetuna oma üksinduse üle, kehalt vaevatud, hingelt piinatud – ta vihkas oma ilu, mis oli kõigile meele järgi.

Aavik jätab selles lauses tõlkimata *'olim'* ja kasutab arhaisme *'kellede'*, *'oliwad'* ning tema keeleuundust on näha sõnas *'yksinda'* (eelistab y-tähte ü-le). Samuti mõjub Aaviku *'nii mitmest rahvast jumaldatud'* siin kontekstis võõrana, justkui oleks Psyche olnud kogu planeedi üleselt kuulus.

Jõgever pikendab ‘*animi saucia*’ fraasi palju pikemaks ning kasutab arhaisme ‘kuningliste’ ja ‘vaimliselt’. Lisaks on Jõgever ainus, kes tõlgib ‘*virgo vidua*’ kui ‘neitsilik lesk’, teistes tõlgetes seisab ‘*vidua*’ vallalise tähenduses. Puksoo on Apuleiuse pika lause hakkinud lühikesteks lauseteks, tulemuseks on puine tekst ning tema ‘rahvas kõnedes esile ei toonud’ tundub olevat liiga kõrgstiilis. Lille tõlge tundub olevat kõige täpsem, kuigi on huvitav, et ta on ainsana jutustuse aja muutnud tõlkes minevikuks. Aavik ainsana ei anna edasi asündetoni ehk sidesõna puudumist fraasi ‘*aegra corporis, animi saucia*’ puhul.

Tabel 7: 5. lause

Apuleius	Sic infortunatissimae filiae miserrimus pater, suspectatis caelestibus odiis et irae superum metuens, dei Milesii vetustissimum percontatur oraculum et a tanto numine precibus et victimis ingratae virgini petit nuptias et maritum.
J. Aavik	Sääl arvas õnnetuma neiu õnnetu isa, et ta tytar jumalate viha all on, ja läks sellepärast Milesiuse jumala kõige vanemalt oraaklilt nõuu kysima ja jumalust palvete ja ohvritega meelitades palus ta oma tänamata tytrelle meest.
J. Jõgever	Taevaliste põlgust aimates ja jumalate viha kartes küsib vaene isa muistsest ajast kuulsalt Mileti oraklilt asja põhjust järele ja palvete ja ohvrite läbi püüab ta tütre pulma ja tulevast meest teada saada.
Fr. Puksoo	Siis pöördub üliõnnetu tütre kahetsusväärne isa iidse oraakli poole ja palub selle kaudu Mileetose võimsalt jumalalt palvete ja ohvrite abil õnnetule neitsile abielu ja abikaasat, sest ta kahtlustab taevalisi ebasoosingus ja kardab jumalate viha.
A. Lill	Kahtlustades taevaste vägede vaenu ja kartes jumalate viha, läks tema isa, kurvemast kurvem tütre suure õnnetuse üle, Mileetose jumala iidselt oraaklilt nõu kysima ja palus sellelt suurelt taevajõult palvete ning ohvrite abil põlatud neiule abielu ja abikaasat.

Aavik kasutab murdesõna ‘sääl’ ning arhaismi ‘nõuu’. Jõgever jätab tõlkimata sõna ‘*ingratae*’, Aavik tõlgib selle kui ‘tänamata’, kasutades sõna esimest tähendust ja eirates konteksti, Puksool on see ‘õnnetu’ ja Lillel ‘põlatud’. Lill muudab tõlkes ‘kurvemast kurvem tütre suure õnnetuse üle’ lause struktuuri, kasutab eesti keelele omast idiomaatilist väljendit

ning loobub lause süntaksi tõlkes edasi andmisest. Jõgever on tõlkinud tegusõna ‘*percontatur*’ ka teise lause osasse, ning ‘teada saama’ pole ka parim vaste antud kontekstis.

Aavik jätab ‘*irae superum metuens*’ tõlkest välja ning ülivõrretest tõlgib vaid ‘kõige vanemalt oraaklilt’. Tegelikult ei tõlgi pea ükski siin kõiki ülivõrdeid, Apuleiuse kolme ülivõrdes sõna vasteteks on veel Puksoo ‘üliõnnetu tütre’ ning Lille ‘kurvemast kurvem’.

Absoluutse ablatiivi põhjuslause konstruktsiooni on tõlgetes tõlgitud erinevalt: Puksoo on tõstnud põhjuse lause lõppu, aga Aavik, Jõgever ja Lill on jätanud järjekorra nii nagu originaalis.

Tabel 8: 6. lause

Apuleius	sed Apollo, quamquam Graecus et Ionicus, propter Milesiae conditorem sic Latina sorte respondit:
J. Aavik	Apollo vastas järgmiselt:
J. Jõgever	Ehk küll kreeklane Ioniast pärit, vastas Apollo siiski järgmise Ladina keeli salmiga:
Fr. Puksoo	Kuid Apollon, ehkki päritolult kreeklane ja joonlane, austades Mileetose lugude kirjutajat, vastab ladinakeelse ettekuulutusega nii:
A. Lill	Apollo aga, kuigi ise kreeklane ja veel Jooniast pärit, vastas austusest mileetose lugude kirjutaja vastu ladinakeelse ennustusega:

Mingil põhjusel on Puksoo tõlkinud ‘Apollo’ kui ‘Apollon’. Sellisel juhul peaksid kõik pärisnimed tema tõlkes olema kreekapäraselt, seda need aga ei ole.

Siin puhul on Puksoo ja Lill väga täpselt Apuleiuse lause stiili edasi andnud. Jõgever on tõlkimata jätanud fraasi ‘*propter Milesiae conditorem*’ ning Aavik on üpris elliptilise tõlke kirja pannud. Jõgever on tõlkinud sõna ‘sors’ kui ‘salm’, ilmselt seetõttu, et järgnevad värsid (kuigi see pole korrektne vaste), aga Puksoo ja Lill ennustuse vastes, mis tundub olevat konteksti sobilikum.

Tabel 9: 1. värss

Apuleius	'Montis in excelsi scopulo, rex, siste puellam
J. Aavik	"Kõrgema mäe tipule, kuningas, pane sa tytar,
J. Jõgever	Vii, oh kuningas, kõrgele kaljumäe tipule neitsi,
Fr. Puksoo	Mäestiku kõrgesse tippu, oo valdjas, paiguta neitsi,
A. Lill	Pealik, sul tarvis on viia see neiuke kõrgele mäele

Esimese värssi on eelegilisse distihhoni tõlkinud Lill ja Puksoo. Tundub, nagu oleks Aavik üritanud heksameetrina tõlkida, kuid alla andnud, aga kindlalt ei saa siinkohal midagi tema kavatsuste kohta väita, sest tema tõlkes on vaid kohati märgata värsijalgu. Jõgeveri tõlge on justkui rõhuline heksameeter, aga tema pentameetrid on kohmakad (vt allpoolt). Jõgever on värsside puhul oma tõlkes vabam ning lubab endal tõlkes kunstilisemalt või poeetilisemalt väljenduda.

Ütte '*rex*' puhul kasutavad Aavik ja Jõgever vastet 'kuningas', Puksoo vastet 'valdjas' ja Lillil seisab seal vastena 'pealik'. Puksoo ja Lill on ilmselt olnud sunnitud neid vasteid kasutama, sest kvantiteerivas heksameetri skeemis tekib vaste 'kuningas' puhul rõhukonflikt – selle sõna esimene silp on rõhuline, kuid lühike. Aavikul on võimalik kasutada 'kuningat' probleemideta, sest tema tõlge kasutab rõhulist daktülide ja trohheuste kombinatsiooni, proovimata jäljendada eelegilist distihhoni (nagu teevad kõik teised tõlkijad). Seda Aaviku rõhulist-rütmilist värssi on raske täpsemalt määratleda, kuid vabavärss see kindlasti ei ole. Jõgever arvestab Apuleiuse eelegilist distihhoni tõlkides vaid sõnarõhkusid, seega pole tal völdetest lugu ning tõlkes seisabki uhkelt 'oh kuningas'.

Tabel 10: 2. värss

Apuleius	Ornatam mundo funerei thalami:
J. Aavik	Matuse riidega olgu te ehitud säääl.
J. Jõgever	Ehitud pulmaks, mis ainult õnnetust toob.
Fr. Puksoo	väärselt ehtige tend kurbade pulmade jaoks.
A. Lill	ehitud kaunisti ta matuste-pulmade jaoks,

Apuleiuse '*funerei thalami*' tõlgitud Aavikul 'matuseks', Jõgeveril 'õnnetust toovaks pulmaks', Puksool 'kurvaks pulmaks' ja Lille suurepärase vaste 'matuste-pulmade jaoks'. Puksoo kasutab ainsana asesõna vormi 'tend', mis on harva esinev vaste sõnale 'teda', Aavikul 'te'. Jõgever jätab tõlkimata '*mundo*', Aavik aga '*thalami*'. Jõgeveril on siin pentameeter õnnestunud.

Tabel 11: 3. värss

Apuleius	Nec speres generum mortali stirpe creatum,
J. Aavik	Ära sa looda ka meest kes sündinud surewast soost
J. Jõgever	Ära sa külimeest nende seast oota, kes inimlist sugu,
Fr. Puksoo	Loota ei endale või sina väimeest põrmlaste hõimust,
A. Lill	väimehe leiad sa hirmsa ja maistest asjadest kauge

Apuleiuse värss esineb assonants sõnapaaris '*speres generum*' ja tõlkes kajastub see vaid Aavikul 'looda [...] soost. Arhaismidest esineb Aavikul 'surewast'. Puksoo on väga kaunilt

tõlkinud '*generum mortali*' kui 'põrmlaste hõimust', aga sõnade järjekord on värsi nõudmisel läinud ebaloogiliseks.

Tabel 12: 4. värs

Apuleius	sed saevum atque ferum vipereumque malum,
J. Aavik	Metsik ja kaval ta on, ja just nagu vihane uss-;
J. Jõgever	Kihvliste madude metsikus hulgas ta koht.
Fr. Puksoo	metsik ja pööraselt halb on ta kui mürgine uss.
A. Lill	lendmadu hoopis ta on, kurjuses metsik ja julm,

Aaviku tõlge on tänapäeva lugeja pilgule väga iseäralik, aga ehk püüdis ta Apuleiuse rütmilist stiili selle lausega tabada. Käsikirjas on see värs aga äärmiselt segaselt maha tõmmatud ja üle kirjutatud, millest võib oletada, et ehk tekkisid Aavikul tõlkimisel probleemid ning ta loobus sellest sootuks, mistõttu edasisi värse pole kirja pandud.

Aaviku ja Puksoo 'uss' nõuab enda juurde 'vihane' (arhaism) ja 'mürgine', vs Jõgever ja Lille 'madu', mis mõjub negatiivsete kaassõnade puudumisel leebemalt. Jõgever värs on taaskord kohmakas.

Tabel 13: 5. värs

Apuleius	quod pinnis volitans super aethera cuncta fatigat
J. Aavik	-
J. Jõgever	Lennates õhkudest läbi, kõiki ajab ta taga,

Fr. Puksoo	Tiibadel lenneldes uitab ta kõrgustes, häirides kõiki,
A. Lill	tiibade lehvides lendab ta kõrguses surmava hooga,

Jõgever jätab tõlkimata 'pinnis', ning ka 'ajab taga' võrreldes Puksoo 'häirides' ja Lille 'lendab [...] surmava hooga' mõjub liiga leebelt ja seepärast ei kõla tõlge hästi, ning teisalt tundub Lill siin liialdavat, lisades juurde 'surmava'.

Tabel 14: 6. värss

Apuleius	Flammaque et ferro singula debilitat;
J. Aavik	-
J. Jõgever	Leegi ja rauaga kõigil ta hukatust loob
Fr. Puksoo	leegi ja rauaga ta väärab, mis kätte ta saab,
A. Lill	leegid ja mõök tema käes hukatust kõigile toob,

Puksool ja Lillel on märgatavalt pikendatud tekst, Jõgeveril on ka justkui pentameeter siin (probleemiks on selle lause puhul taas pentameetri esimene pool, millesse ei jagu ühesilbilist rõhulist sõna ja mistõttu mõjub kogu värss kohmakalt)

Tabel 15: 7. värss

Apuleius	Quod tremit ipse Iovis, quo numina terrificantur,
J. Aavik	-

J. Jõgever	Tema ees väriseb Jupiter, tema ees jumalad hirmul,
Fr. Puksoo	nii et Jupiter kartma ka peab ning taevased teised,
A. Lill	nii ise Jupiter kui kõik taevased kartma on lõõnud,

Siin värsis esineb pärisnimi Iovis, mida kõik ühtselt Jupiteriks tõlkinud, siiski on Jõgeveril ja Puksool ellips sõna ‘*ipse*’ puhul, Jõgever jätab tõlkimata ka konstruktsiooni ‘nii...kui ka’. Puksoo ja Lill jätavad tõlkimata ‘*tremis*’, täpsemalt ühendab viimane ‘*tremis*’ ja ‘*terrificatur*’ kokku ühendiks ‘kartma on lõõnud’. Puksoo lisab sõna ‘teised’.

Tabel 16: 8. värss

Apuleius	Fluminaque horrescunt et Stygiae <u>tenebrae</u> .'
J. Aavik	-
J. Jõgever	Teda kardavad mered ja isegi Stygia öö.”
Fr. Puksoo	jõedki on kohkuma lõõnd, ühtlasi pilkane Styx.
A. Lill	õuduses jõed ja hirm Styxigi varjudel on.

Jõgever on tõlkinud ‘*flumina*’ kui ‘mered’, kuigi tegelikult on õige vaste ‘jõed’, nagu Puksool ja Lillel. Samuti on Jõgever tõlkinud ‘*Stygiae*’ kui ‘Stygia’, mis otseselt pole vale, aga erineb Puksoo ja Lille ‘Styxist’. Lill pikendab tõlget: tema tekstis on ‘*horrescunt*’ tõlgitud ‘õuduseks’ ja ‘hirmuks’. Sõna ‘*tenebrae*’ on Jõgeveril tõlkes ‘öö’ (see lühem vaste ei päästa ta pentameetrit pikale venimast), Puksool tehtud adjektiiviks ‘pilkane’ ning Lillel ‘varjud’.

3.3 Pikendamine ja lühendamine tõlkes

Apuleiuse ladinakeelses originaalis on antud lõigus 175 sõna ja 1274 tähemärki (ilma tühikuteta). Johannes Aaviku tõlkes on lõik 162 sõna ning 1041 tähemärki, sest neli viimast rida on tõlkimata jäänud. Jaan Jõgeveril on tõlge 192 sõna ja 1238 tähemärki, Friedrich Puksoo tõlkes on 205 sõna ja 1425 tähemärki ning Anne Lille tõlge on 213 sõna ning 1424 tähemärki. Esitan sama info selguse tarbeks ka tabelis (vt Tabel 3)

Tabel 17: kogu valitud lõigu sõnade ja tähemärkide arv

Autorid	Apuleius	J. Aavik	J. Jõgever	F. Puksoo	A. Lille
sõnade arv	175	162	192	205	213
tähemärgid	1274	1041	1238	1425	1424

Johannes Aaviku tõlkes on jäänud viimased 4 värssi tõlkimata, seega peaks tõlke mahtu vaadates jätma välja viimased neli rida. Kui nii toimida, on Apuleiuse originaal 151 sõna ja 1096 tähemärki, Jõgeveri tõlge 163 sõna ja 1066 tähemärki, Puksoo tõlge 173 sõna ja 1229 tähemärki ja Lille tõlge 182 sõna ning 1235 tähemärki. Esitan sama info selguse jaoks ka tabelis (vt Tabel 4).

Tabel 18: lühendatud lõigu sõnade ja tähemärkide arv

Autorid	Apuleius	J. Aavik	J. Jõgever	F. Puksoo	A. Lille
sõnade arv	151	162	163	173	182
tähemärgid	1096	1041	1066	1229	1235

Võib väita, et kuna ladina keeles on samade asjade väljendamiseks tarvis vähem sõnu kui eesti keeles, on Puksoo tõlge originaalile kõige lähedasema, kuid Aavik ja Jõgever on mõlemad teksti lühendanud ning Lille teksti pikendanud. Sisu vaadates ei saa aga päris sama öelda. Aavik ja Jõgever on kõige napima sõnade arvuga, sest mõlemad tõlked on hulgaliselt ellipse ja muudatusi. Puksoo aga on kohati Apuleiuse laused mitme eraldi lausena tõlkinud (eriti Tabel 6 puhul), mille tulemusena kaob Apuleiuse omapärane stiil. Lille teksti sõnade rohkus tuleneb aga mõningast teksti pikendamisest, pigem ei tee ta seda aga kunstilistel või

ilukirjanduslikel eesmärkidel, vaid soravuse ja üheselt mõistetavuse eesmärgil. Samuti tuleneb pikk tekst sellest, et ainsana ei väldi ta järjepidevalt korduste tõlkimist ning tal ei esine ellipse.

3.4 Vahekokkuvõte

Fr. Puksoo ja A. Lill on oma tõlgetes andnud Apollo kõne edasi elegeilises distihhonis (st heksameetri ja pentameetri paaridena), Jõgever on aga tõlkinud Apuleiuse värssi rõhuliselt, mitte välteliselt nagu Puksoo ja Lill, kuid ta jääb pentameetri puhul veidi hätta. Aavikul on tegemist mingisuguse rõhulis-rütmilise värssiga, mida on keeruline määratleda, kuid vabavärsi võib välistada.

Stiili ehk lauserütmi ja süntaksi edasiandmise poolest on õnnestunuim Lille tõlge. Anafoorid esinevad peaaegu ainult Lillel, kelle tõlge on kergesti loetav ja väljenduse poolest lopsakas ning tehniliselt hästi läbi mõeldud nagu Apuleiuseelgi, ta ei ole lauseosi eriti ümber tõstnud. Kohati on Lille tõlge aga võibolla liiga lopsakas ja üritab originaali (tahes-tahmata) varjutada.

Parallelism ehk mõttekordus esineb näiteks katkendi teises lauses (vt tabel 4) ning on näha, et kõik üritavad seda mingil määral oma tõlkes edasi anda.

Tegusõnade tõlkimise puhul säilitati aktiivi ja passiivi seal, kus tõlkijale tundus mugav olevat. Näiteks teises lauses säilitasid passiivi Aavik ja Puksoo ning sellele järgnevas lauses vaid Puksoo. 4. lauses säilitavad Aavik ja Jõgever passiivsed vormid. Lill toob 4. lauses tõlkesse minevikuvormid, mida originaalis ega üheski teises eestikeelses tõlkes ei esine, on raske öelda, miks selline valik tehti.

Aaviku tõlge on neljast kõige konarlikum ja mõnes mõttes ka mitte usaldusväärne, sest ta jätab päris paljusid sõnu tõlkimata, teisalt kasutab oma enda uuendusi, mida praegu võib pigem pidada arhaismideks, sest võivad olla ka tema pakutud uuendused, mis käiku ei läinud.

Ortograafia osas on enim kõrvalekaldeid Aavikul, peamiselt tema keeleuuenduslike seisukohtade tõttu. Aavik on ka ainus, kelle tõlkes on tihti 'v' asemel 'w' (nt 'oliwad', 'wahe ajal') ning asendab 'ü'-tähe 'y' tähega, ühel juhul kasutab isegi täpitähti 'y' peal: 'týtrel'. Jõgeveril esineb samuti kohati arhaisme tänapäeva keelekasutuse seisukohast. Pärinimed on

valdavalt ühtlaselt kirjutatud, Psyche kirjapilt erineb Jõgeveri tõlkes kolmel korral (neljas kord on pealkiri), muul ajal on kirjapildis 'Psüche'.

Jõgever tõlge on peene piiri peal, nimelt on tema proosatõlge päris hea ja täpne, kuigi ta lühendab ja lihtsustab mitmes kohas rohkem kui Puksoo ja Lill. Seevastu värsi puhul pikendab ta teksti, proovides elegeelist distihhoni jäljendada. Aaviku tõlge on väga eklektiline, ta jätab välja kõik, mis ta tahab.

Aavikul ja Puksool on Apuleiusest just lugemise elamuse poolest päris kauged tõlked, need on üpris hakitud ja puised ning ei paku sellist kogemust nagu Apuleius, v.a. mõned toredad fraasid.

Aavikul on väga palju arhaisme, neid esineb ka Jõgeveril omajagu. Kindlasti peab arvestama, et kõik tõlked on pärit eri aegadest ning peegeldavad oma kaasaja keelenorme. Aavikul on arhaismid segamini ka ehk tema keeleuuendusega. Puksool ja Lillel arhaisme pigem ei esine, mida ma neilt ei ootanudki, sest tõlked on niivõrd hilised.

Anne Lill on kõige rohkem järginud Apuleiuse stiili ning vaaldeldud tõlgetest enam edasi andnud sõnu ja vorme, mis "*Amoris ja Psyches*" esinevad. Selle kõige juures on ta suutnud aga teha oma teksti tänapäevasele eesti lugejale arusaadavaks, tekst on kaasahaarav ning hoomatav. Seetõttu on tore, et Anne Lill on terve Apuleiuse "*Metamorfoosid*" tõlkinud. Jõgever on samuti hea, aga jätab väga palju ka ise tõlkimata. Puksoo tõlge jätab mind millegipärast külmaks ning Aavik jätab liiga palju tõlkimata.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli transkribeerida ja digiteerida Jaan Jõegeveri Apuleiuse “*Metamorfooside*” “*Amori ja Psyche*” jutustuse tõlge, mida varem pole tehtud, ning anda ülevaade sama teose senistest tõlgetest. Teema on aktuaalne, sest Jaan Jõegeveri ja Johannes Aaviku tõlked pole seni olnud laiemal avalikkusel tuntud tekstid ning Transkribus ja digihumanitaaria on hetkel päevakohased teemad.

Töö esimeses peatükis andsin ülevaate bakalaureusetöö jaoks kasutatud Transkribuse programmist, käsitletud autorist Apuleiusest ja tema teosest *Metamorfoosid* ning teose eesti keelde tõlkijatest.

Töö käigus digiteerisin ka lühikese käsikirja Johannes Aavikult (kuigi see esmalt plaanis polnud), kelle tõlge “*Amori ja Psyche*” jutust (vt Lisa 2) oli sarnaselt Jaan Jõegeveri omale vaid arhiivist kättesaadav. Editeerimisprotsesside poolt edastasin mõlema autori teksti nii nagu see käsikirjades seisis, eranditena parandasin kohti, kus oli ‘i’-tähele täpitäht või ‘t’-tähele kriips panemata jäänud. Ka Jaan Jõegeveri käsikirja ridade piirid, st algused ja lõpud, esitasin nii nagu need käsikirjal seisisid.

Teises peatükis kirjeldasin transkribeerimise ja digiteerimise protsessi, tõin välja peamised esinenud tüüpvead ning kirjeldasin Jõegeveri-mudeliga Aaviku tõlke digiteerimist. Mõlema teksti digiteerimine edenes ilma suuremate takistusteta, kui mitte arvestada Jõegeveri-mudeli veaprotsenti, mis tegelikkuses on kõrgem, kui treeningkogumi infotabel seda väidab olevat. Selle põhjuseks on, et liidese välja õpetamisel ei anta ühes treeningkogumiga tuvastamiseks mahatõmmatud või raskesti loetavaid kohti, vaid need jäetakse välja, et vältida segadusi. Töö käigus vähemasti tundus mulle, et Jõegeveri-mudel hakkas vähem vigu tegema, kuid see võis mulle vaid nii tunduda, sest muutusin ise töö edenedes kiiremaks.

Töö kolmandas peatükis asetasin valitud katkendi Apuleiusest tabelitesse koos Aaviku, Jõegeveri, Puksoo ja Lille tõlgetega ning kommenteerisin tõlkeid. Lühima tõlkekatkendi autor ning autor, kellel esines kõige enam ellipse on Johannes Aavik. Pikima tõlke kirjutas Anne Lill, tema tõlge on ka kõige ladusam ning tänapäeva lugejale tõenäoliselt lihtsaim lugemine just maheda ja suupäraseima stiili ning puuduvate arhaisemide poolest, seega on hea, et tema on Apuleiuse *Metamorfoosid* eesti keelde tervikuna tõlkinud.

Transkribuse Jõgeveri-mudel on veel ebatäiuslik ning üks töö edasi arendamise võimalustest olekski mudeli edendamine, et mudeli saaks teha ka avalikkusele kättesaadavaks.

Kirjandus

Käsikirjalised allikad

Aavik, Johannes (tõlkija) (s.a.). Apuleius. *Amor ja Psyche*. MS. 2 l. s.l. Säilik asub Eesti Kultuuriloolises Arhiivis, kohaviit F 275: 30: 14

Jõgever, Jaan (tõlkija) (s.a.⁸). Apuleius. *Amor ja Psyche*. MS. 54 l. s.l. Säilik asub Tartu Ülikooli Raamatukogus, kohaviit F 34,s.62

Jõgever, Jaan (1914-1915). *Jaan Jõgeveri päevaraamat*. MS. Säilik asub Eesti Kultuuriloolises Arhiivis, kohaviit F 52: 4: 901.10.1914-14.07.1915

Trükis ilmunud tööd

Baker, M. (1992). *In Other Words: A coursebook on translation*. New York: Routledge.

Bettelheim, Bruno (1977). *The Uses of Enchantment: The Meaning and Importance of Fairy Tales*, New York: Knopf pp. 291–395, 303–310

Carver, R. H. F. (2007). *The Protean Ass: The Metamorphoses of Apuleius from Antiquity to the Renaissance*. Oxford: Oxford University Press

Frangoulidis, S. (2001). *Roles and Performances in Apuleius' Metamorphoses*. Stuttgart: J. B. Metzler

Gaselee, S., ed. (1915). *Apuleius The Golden Ass, being the Metamorphoses of Lucius Apuleius*. London: William Heinemann. Vaadatud 16.04.2023

<http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi1212.phi002.perseus-lat1:1.1>

⁸ Ilmselt tõlgitud aastal 1915, Jõgeveri päevaraamatus mainib ta sel ajal Apuleiuse tõlkimist.

Graverini, L. (2015). 'The Robbers and the Old Woman (Metamorphoses Books 3.28-7.12) Characterisation in Apuleius' *Metamorphoses. Nine studies*. Harrison, S. (ed.) Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. *The Classical Review*, 68(2), 430-432

Harrison, S.J. (2000). *Apuleius: A Latin sophist*. Oxford, UK: Oxford University Press

Harrison, S. (Ed.) (2015). *Characterisation in Apuleius' Metamorphoses: Nine Studies* Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing

James, P. (2020). *Beauty and the Beast as a myth and metaphor in the contemporary world. Looking forward with Apuleius' fable of Cupid and Psyche*. In R. May & S. Harrison (Ed.), *Cupid and Psyche: The Reception of Apuleius' Love Story since 1600* (pp. 433-450). Berlin, Boston: De Gruyter.

Kleis, R., Torpats, Ü., Gross, L., Freymann, H. (2002). *Ladina-eesti sõnaraamat*. Toimetaja ja eessõna Ivo Volt. Tallinn: Valgus.

Lill, A. (tõlkija) (1994). Apuleius. *Metamorfoosid ehk Kuldne eesel*. Tõlkinud ja eessõna Anne Lill. Tallinn: Hortus Litterarum.

May, R. & Harrison, S. (2020). *Cupid and Psyche: The Reception of Apuleius' Love Story since 1600*. Berlin, Boston: De Gruyter.

Müller-Reineke, H. (2009). *Recent Theatrical and Musical Adaptations of Apuleius' Metamorphoses*. New Voices in Classical Reception Studies Issue 4. University of Göttingen

Puksoo, F. (tõlkija) (1971). Lucius Apuleius. *Metamorfoosid ehk kuldne eesel (katkend) (Amor ja Psyche)* Rooma Kirjanduse antoloogia. Toimetajad Kaalep, A. & Torpats, Ü. Tallinn: Eesti Raamat.

Winkler, J. J. (1985). *Auctor & Actor: A Narratological Reading of Apuleius' Golden Ass*. Berkeley: University of California Press

Internetiallikad

Eesti Entsüklopeedia (2011). *Friedrich Puksoo*. Vaadatud 19.04.2023

http://entsyklopeedia.ee/artikkel/puksoo_friedrich1

Larm, P. (2006). *Jaan Jõgever*. Kreutzwaldi sajand. Võrguteavik. Marin Laak (projekti juht, üldtoimetaja) Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Vaadatud 17.04.2023

https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=317&table=Persons

Olesk, S. (2006). *Johannes Aavik*. Kreutzwaldi sajand [Võrguteavik]. Marin Laak (projekti juht, üldtoimetaja). Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Vaadatud 17.04.2023

https://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=301&table=Persons

Päll, J. Volt, I. Närinä, N. Kurs, K. (2014). Eesti antiigitõlke bibliograafia. Vaadatud 15.05.2023 https://philologic.ut.ee/EAB_1.0_2014.pdf

READ-COOP SCE (2023). *Transkribus versioon 1.24.2* [arvutitarkvara] Vaadatud 7.05.2023 <https://readcoop.eu/about/>

Summary

The aim of this bachelor's thesis was to transcribe and digitise Jaan Jõgever's Estonian translation of Apuleius' tale of "Cupid and Psyche" from the ancient Roman novel "Metamorphoses". In addition to Jõgever's translation, I also transcribed and digitised Johannes Aavik's translation of "Cupid and Psyche". Both of these translations were previously unknown to the wider public and accessible only from the archives in which they are kept.

The first chapter focused on giving an overview of Transkribus, the program used to digitise the manuscripts in focus and the AI model specifically created for Estonian handwritten text recognition, as well as Apuleius' life and his *magnum opus* "Metamorphoses" or "The Golden Ass", its style and the translators who have translated "Cupid and Psyche" into Estonian (Johannes Aavik, Jaan Jõgever, Friedrich Puksoo, Anne Lill).

The second chapter focused on the process of transcribing Jõgever's and Aavik's manuscripts (see the digitised versions in Lisa 1 and 2) and detailed the problems that arose in the process. The main problem was that the Jõgever-model in Transkribus made far more mistakes than the train set data suggested it makes, mainly because train sets usually don't include unclear/illegible and crossed out text. Another problem that I ran into was the model detecting words where there were none, such as in the texture of the paper the text was written on or the texture of the table the paper was on in the image.

The third chapter contains an analysis of four different Estonian translations from different time periods of a section from the IV book of "Metamorphoses" (paragraphs 32-33). The section includes both prose and verse translations, specifically elegiac couplets that the translators all tried to emulate in each of their translations.

Since the Jõgever-model is not accessible to the public, one of the ways this thesis could be expanded on and further explored would be to keep working with the Transkribus model to perfect its text recognition abilities enough to publish it for wider use.

Lisa 1: Jaan Jõgeveri “Amori ja Psyche” tõlge

F. 34 Jõgever; J

s-ü 62

Apuleius, Lucius

Amor ja Psyche. [J. Jõgeveri

tõlge]

J. a.

54l.

Mnsc. 450. Ühes riigis elasivad kuningas ja kuninga
proua. Neil oli kolm tütart, kõik väga ilusad.

Mõlemad vanemad õed, ~~võisi ehk~~ võisivad inimeste
poolt oma iluduse vääriliselt kiitust leida,

Aga noorema õe iludus oli nii suurepäraline

ja hiilgav, et inimese keeles sõnad puudusivad

seda nõnda ülistada, kudas see väärt oli. Mit-

med linna kodanikud ja lugemata hulk võõraid,

keda selle haruldase nähtuse kuulsus sinna oli

toonud, sattusivad seda võrdlemata ilu imestades

joovastusesse ja ülestõstetud kätega palvetasivad

nad pühalikus auukartuses selle iluduse ees,

nagu oleks ta iludusejumal Venus ise.

Juba oli naabrimaades jutt laiali lagu-

nenud, et jumalanna, keda mere sinav sügavus

sünnitanud ja vahutavate voogude kaste

üles kasvatanud, oma ~~juba~~ jumaliku olemise

ajutiselt eneselt ära heitnud ja ~~ml~~ inimeste

keskele elama tulnud; või et ~~tae~~ taevakehade
uue loomisetöö läbi mitte enam meri, vaid
maa uue Venuse, neitsilises õieiluduses hiilgava,
sünnitanud on. P Iga päevaga kasvab see usk,

2

laguneb naabruses olevaile saartele, üle
suurema osa maa. Kaugelt maalt ja üle
merede tulevad inimesed kokku imeolevust
vaatama. Keegi ei lähe enam Pathose, ega
Knidose, koguni Küthekasegi saarele juma-
lanat Venust auustama. Tema pühadused on
unustatud, templid tühjaks jäänud, pühad
~~pruugid hooletuses~~ paigad tundmata, pühad
pruugid hooletuses, tema kujud lillevanikuita,
leseks jäänud altarid külma tuhaga kaetud. Kõik
palvetavad tütarlapse ees, inimese kujus kumar-
datakse vägevat jumalannat, neitsi läbi
auustatakse ~~af~~ puuduvat Venust ohvrite
ja pidustamistega ja kui tütarlaps uulitsal
läheb, heidetakse tema kui jumalamna ette
lillesid ja pärgi.

Sarnane ~~piirita~~ surelise tütarlapse piirita
auustamine, temale auuavalduste jagamine,
mis ainult taevalistele kohased, sütitas õige
Venuse viha põlema ja täis paha meelt
Kõneles ta pead raputades ise enesele: "Kas
nõnda pean mina, kõige maailma ema,

3.

kõikide olluste esimene algus, kõige ilmamaa
armastuse jumal, ühe sureliku tütarlapsega
oma valitseja õigusi jagama! Kas nõnda peab
minu nimi, mis taevas pühaks peetud, maise
mudaga roojastatud saama. Ma pean küll tulevikus
sellega leppima, et väike osakene auustusi
ka minule osaks saab, kuna surelik tütarlaps
minu nägu kannab. Ima asjata on see karjane,
kelle õiglust ja usaldatavust suur Jupiter
ise on tõendanud, mind minu iluduse pärast
nii suurtest jumalannadest ülemaks pidanud!
Aga ei, olgu ta kes tahes, minu auu ei pea
temale õnne tooma; varsti peab ta oma
liig suurt iludust kahetsema."

Kohe kutsub ta oma poja, selle vallatuma
Tiiblise poisi, kes oma halbade elukommetega
avalist korda rikub, leekide ja nooltega öösiti
võõrastesse majadesse sisse tormab ja kellele
see lõbu teeb, kui ta abielu rahu saab rikkuda,
ilma et midagi head teeks. Seda, kes juba
isegi oma loomu poolest häbemata üleannetu
on, ässitab ema nüüd sõnadega veel tagant.

4

Ta viib poja sinna linna ja näitab temale
Psüchet, nii oli tütarlapse nimi. Ta jutustab
pojale terve loo ära, kudas tütarlaps iluduses

temaga võistleb ja lisab ~~th~~ õhates ja viha
pärast värisedes juure: "Ma vannutan sind
ema armastuse juures, sinu noolte ~~n~~ haavade
magususe juures, nendest sünnitatud leegi armsa
te valu juures, maksa kätte, maksa täieste
kätte oma ema eest, karista seda ülemaa-
list iludusti; see, üksinda see olgu sinu
terve püüdmine. See tütarlaps ~~pe~~ põlegu kõige
tulisemas armastuses kõige alatuma mehe
vastu, keda saatus vaesuse ja viletsuste
jaoks on määranud, nõnda et teist tema
sarnast viletsat tervel ilma maal enam
ei leiduks."

Kui ta nõnda oli kõnelnud ja palavate
suuandmistega kaua ja tungivalt poega
oli kaisutanud, ruttab ta lähemale mere
randa ja astub ~~roosa~~ roosiliste jalgadega
keerlevate lainete vahutavale harjale,
istub meresügavuste niiskele turjale ja

5

ja sõnakuulelikult täidavad vetevaimud tema
soovid juba enne, kui ta nad välja on ütelnud.
Ilmuvad Nereuse tütreid kooris lauldes ja
ja kare sinihabe Portunus ja särav kala-
nümfe Salacia ja Palämon, delfiinide
väike teejuhataja ja Tritonide salgad ~~kaupa~~,
läbi lainete hüpates. Üks puhub helisid

merekarbist, teine kaitseb siidilinaga
põtetavaid päikese kiiri ära, kolmas
aj hoiab peeglit valitseja ees, teised uju-
vad kahehobuse vankri ümber. Niisugune
saatkond saadab Venust Okeanose juure.
Vahe ajal maitsnud aga Psüche mitte
vilja, mis tema iludus oli ära teeninud.
Kõik vaatavad teda, kiidavad, aga ei
keegi, ei kuningas ega kuninga poeg,
ei rahva hulgastki keegi ei lähene temale
kosja mõetega. Küll imestavad kõik tema
jumalaist ~~kuju~~ ilu, aga nõnda, kudas kunst-
niku loodud ilusat kuju imestatakse.

Ammu juba on mõlemad vanemad
õed, kelle lihtsamast ilust inimesed

6

mingit juttu ei teinud, kuningliste kosi-
lastega kihlatud ja nendega abielus; aga
Psüche istub ikka veel kui neitsilik lesk
kodus, kurdab ~~nutab~~ oma üksilduse üle, haige
kehaliselt, rõhutud vaimliselt; ta vihkab
oma kõigist kiidetud iludust. ~~Vaene isa,~~
Taevaliste põlgust aimates ja jumalate
viha kartes küsib vaene isa muistselt ajast kuulsalt
Mileti oraklilt asja põhjust järele ja
palvete ja ohvrite läbi püüab ta ~~teada~~
~~saada~~ tütre pulma ja tulevast meest

teada saada. ~~Apollo~~ Ehk küll kreeklane Ioniast pärit,
vastas Apollo siiski järgmise Ladina keeli
salmiga:

Vii, oh kuningas, kõrgele kaljumäe tipule neitsi,
Ehitud pulmaks, mis ainult õnnetust toob.
Ära sa kälimeest nende seast oota, kes ~~oleks~~ inimlist sugu,
~~Kihvliste madude ei metsikust liigist ta on~~
Kihvtiste madude metsikus h hulgas ta koht.
Lennates õhkudest läbi, kõiki ajab ta taga,
~~Tulede leegi ja rauaga kõigil~~
Leegi ja rauaga kõigil ta hukatust loob

7

Tema ees väriseb Jupiter, tema ees jumalad hirmul,
Teda kardavad mered ja isegi Stygia öö."
Kuningas, kes kord õnnelik oli olnud, tuleb püha orakli
otsust teada saades, ~~tuleb~~ rõhutult ja ~~ko~~ kurvalt
koju tagasi ja jutustab oma abikaasale, mis-
suguse kohutava käsu saatuse tema peale
pannud. Nad leinavad, nutavad ja kaebavad
mitu päeva, kuid kareda saatuse hirmutatav
käsk nõuab täitmist. Juba ~~asula~~ hakatakse
kahetsuse väärt tütarlapsele õnnetuma
julma vastu valmistama; juba kahvatab
tulelondi valgus nõeses tuhas, j pulma pilli
hääli muutub kaebavaiks ~~viisiks~~ ja helideks
ja rõmulaulude lõpeb kurbtuse ja leina
toonides; neitsilik pruut kuivatab

pisaraid oma ~~pruudi~~ pruutlooriga.

Terve linn võtab osa ~~leina~~ õnnetuma maja kurvast,
saatusest ~~üle~~ ja üle terve maa kuuludatakse
lein välja.

Aga jumaliste käskudele ei või vastu
panna, ning see sundis ka vaest Psüchet
oma karistusele vastu minema. Kui siis

8

halesemise vääriline pulmapidu kõige sü-
gavamas kurvastuses ära oli peetud, viiakse
neitsit, kui elavat surnut, terve rahva
saatusel määratud kohale; ja pisaraid
valades viibib Psüche, mitte pulma, vaid
oma matuse rongis. Kuna aga leinajad
ju nii suurest õnnetusest rõhutud vanemad
kuulmata teo täitmisega viivitavad
kutsub tütar ise neid järgmiste sõnadega
tegu täide saatma: "Miks piinate oma
õnnetumat vanadust igapäise nutuga?
Miks väsite oma vaimu, mis enam veel
minu oma on, alaliste kaebamistega? Miks
niisutate kasuta pisaratega oma nägusid,
mis mulle nii kallid? Miks uuristate oma
pilkudega minu silmade sügavama
põhjani? Miks kisute peast oma hallisid
juukseid? Miks ~~lõite~~ peksate oma keha
ja pühasid rindu? Seal on nüüd tore palk

teil; minu haruldase iluduse eest! Liig hilja

märkate teie seda, kus nurjatu kadedus

minule surmava hoobi on annud. Kui

9

suguharud ja rahvad meile jumalist auu

pakkusivad, kui nad mind ühel hääl

uueks Venuseks nimetasivad, siis oleksite teie

pidanud kaebama ja nutma, siis mind

kui surnud leinama. Ma näen ja tunnen

nüüd, et ma ainult Venuse nime pärast

pean hukka saama. Viige ja se jätke mind

nüüd kalju tipule, nagu saatus minule on

määranud. Ma tunnen juba igatsust oma

pulmapidu pidada, ma igatsen juba seda

oma suuremeelist peigmeest näha. Miks pean

ma viivitama? Miks selle liginemist edasi

lökkama, kes terve ilmamaa ärahukka-

miseks on sündinud."

Seda üteldes vaikis tütarlaps ja astus

mehiselt rahva ees, kes pidulises rongis

teda saatma oli tulnud. Tee läheb orakli

poolt ära tähendatud kõige kõrgema,

mäe tipule; sinna jätavad nad tütarlapse,

kustutavad seal oma pisaratega pulma

tuled, millega nad teed valgustasivad

ja astuvad norgus peadega koju poole tagasi.

10.

Õnnetumad vanemad, keda niisugune
lööb tabanud, peidavad endid oma maja
lukustatud uste taha ja leinavad seal
alalise kurvastuse öö varjus. Aga kartuses
väriseva Psüche, kes kalju tipule nutma
jäi, kandis tuuled laenetavate riiete
jõul teda üles tõstes, pikkamisi kõrge oru
kallast mööda alla ja süngitas teda
pehmelt õitsevate lillede sülesse maha.
Seal pehme rohu ja kasteliste lillede
sängis uinus tütarlaps, ~~tänistest~~ läbielatud
ärevusest ja hirmust vintsutatud, ~~rahu~~
magusasti magama. ~~Hi~~ Unest kosutatud
tõuseb ta siis erksalt ja julgustud meeleolus.
ülesse. Imestades silmab ta lähedal hiit
kõrgete vägevate puudega ja keset hiit
kristallselge vee hallika. ~~†~~ Suliseva hallika
ligidal seisab uhke maja, mida inimese
käed ei ole ehitanud, vaid mida taevaliste
kunst siia seadnud. Kohe sisse astides
on märgata, et see ühe auulise jumala
eluase on; ~~ma kar tse~~ seedripuust ja elevandi

11

luiest lage toetavad kulsambad, seinad ~~on~~
säraavad hõbemaalidest, mis mitmesugusid
loomi kujutavad, põrandad on kallistest
kividest kokkuseatud piltide ehtes. Tõeste

võib õnnelikuks nimetada seda inimest,
kes niisuguste kalliskivide keskel liikuda võib.
Ka muud toad selles pikas ja ruumikas palees
säraavad kullast ja kalliskividest nõnda kui
oleks päike sees säramas. Nõnda hiilgavad kõik
toad, sammaskäigud, koguni vannitoadki.
Ka kõik muud asjad majas on selle väärilised,
nõnda et see kui suure Jupiteri maapealne
elukoht näib olevat. Sarnasest toredusest
alguses pimestatud julgeb Psüche viimaks
ligemale ~~as~~ minna ja astub usalduses
üle läve. Iga üksiku asja üle peab ta
imestama, nagu ka sinna kogutud luge-
mata varanduste üle; midagi ei puudu
seal. Mitte vähem ei pane teda see asi
imestama, et kõike seda varandust ükski
lukk ei ~~varjanud~~ ^{kaitstud}, ükski vaht ei ~~varja~~ ^{hoidnud},
~~nud~~. Kuna ta kõike seda suure huoitusega,

12

vaatab, ütleb temale korraka üks kehata
hää: "Mis pärast imestad sa, oh valitseja,
nende varanduste üle! Need on kõik sinu
omad. Mine siis tuppa, puhka ennast
sängis välja ja karasta ennast soovimööda
vannis. Meie sinu ~~teenijad~~ ^{orjad}, kelle häält sa
kuuled, tahame sind hoolega teenida, nõnda
et sinul ei keha karastus^{est} ega kuninglistest

söökisidest ei pea puudu~~ma~~st olema.

Psüche võttis tänulikult jumalatest saadud õnne vastu ja nägemata häälte soovitusel karastas ta ennast esite unega, siis supelusega. Siis istus ta laua taha, et sööki võtta. Kohe ilmusivad nägemata kätest, nagu õrnal õhu voolul, taevalised joogid ja rikkalikud söögid lauale. Ülepea ei näinud ta aga kedagi, vaid kuulis ainult sõnu, ainult hääled olivad teda teenimas.

Pärast sööki tuli keegi sisse ja laulis ilma nägemata, niisama ilma nägemata, mängis teine kannelt. Siis puutus tema kõrva harmooniliste toonide täi~~line~~st kõla,

13

oli selge, et terve suur koor laulis, ehk küll ühtki inimest näha ei olnud. Peale sarnast lõbustamist heitis ta sängisse, kuna õhtu juba lähenes. Oli juba sügav öö, kui mingisugune õrn hääle kõla tema kõrva puutus. Kuna ta täitsa üksinda oli, hakkas ta kartma ja värin käis temal üle keha. Ta tundis seda rohkem kartust, et ta mitte ei teadanud, mida ta kartma peab. Aga juba oli tundmata abikaas seal, kes Psüchega ennast laulatas, ~~kuid~~ aga enne koitu jälle ära läks. Kohe aga ilmusivad hääled nooriku sängi ette teda teenima.

Nõnda kestis see kaua aega; aegamööda sai
esiotsa^{alguses} võõrastav asi temale magusaks
harjumiseks ja tundmata häälte kõla
oli temale troostiks tema üksilduses.

Vahe peal aga tõivad alaline leinamine
ja valu te Psüche vanematele hallid juuksed,
Kos vanemate õdede juure oli jutt noorema,
õe õnnetumast saatusest ulatanud; nad
ruttasivad kurvalt ja leinates ~~ama~~ kodunt
ja v oma vanemate juure. Sellsamal ööl

14

ütles Psüchele tema nägemata abikaas:

"Kõige kallim Psüche; minu armas abikaasa,
himus hädaoht valvab sind; kõige suurema
ettevaatusega pead sa sellele vastu minema.
Sinu õed, kes sinu arvatava surma pärast
kurvad on, tahavad sinu jälgi üles otsida ja
ilmuvad pea selle kalju otsa. Kui sa nende kaeb-
tusi kuuled, siis ära vasta neile, ära pane neid
kaebtusi ülepea tähele; muidu teed sa minule
kõige suuremat valu, ja saadad enda kõige
sügavama hukatuse põhja."

Psüche on temaga nõuus ja lubab ennast
nõnda pidada, kudas tema on soovitanud. Aga
nii pea kui pimedusega ühes ka abikaas
kadunud on, saadab noorik terve päeva
nuttes ja kaebades mööda; nüüd alles olevat

tema seisukord vilets; ~~ta olevat~~ ^{teda peetavat} ilusas vangi

toas kindla vahi all; inimeste eest hoitavat

teda eemale; oma leinavate õdedega ei tohti-

vat ta kõnelda, koguni neid mitte ~~nah~~

nähagi. Ei käinud ta suplemas, ei ~~v~~ maits-

nud sööki, ei mingit karastust, vaid uinus

15

nuttes magama. Kohe ilmus, natuke varem,

kui muidu, abikaas, kaelustas nutjat ja ütles:

"Kas sa seda minule lubanud oled, minu Psüche?

Mis pean mina, sinu abikaas, ^{sinult} ootama, mida

lootma, kui sa päeval ega ööl, koguni oma

abikaasa kaelustamisel, oma kurbtust ei unusta?

Tee siis nõnda, kudas tahad ja ~~kutse~~ käi Amul

mõtete ~~kahjulise~~ ^{kurja} ~~soovituse~~ ^{nõuu} järel, aga kui hiljaks

jäänud kahetsus sulle osaks saab, siis tuletad

sa minu tõsised noomitused meele." Sellegi

pärast sunnib ^{noorik palub} ~~ta palvetega~~ ja ähvard^{lades} ~~ustega~~

~~koguni~~ ^{et ta oma elu võtab} ~~oma elu lõpe surra n on oma~~

~~elu võtta~~, abikaasat nii kaugele minema,

et see temale luba annab õdedega kokku

saada; nooriku ~~kaelustamis~~ musutamistest

võidetud lubab ~~ta~~ ^{mees} koguni seda, et õed

kuld^{asju} ja ~~muid~~ ^{ehteid} ~~ehetasju~~, mida nad ~~endale~~

soovivad, ~~endale~~ võtta võivad. Aga mitu ja

mitu korda manitses ja ~~koguni~~ ähvardas.

ta noorikut, et see mitte ^{ennast} õdedest ei

laseks nii kaugele vedada, et ta oma
mehe välimust uurima hakkaks.

16

Niisuguse lubamata uudishimu tagajärg
oleks ^{see}, et ta kõik oma tänise õnne kaotaks
ja oma meest kunagi enam näha ei saaks.
Noorik tänas oma abikaasat ja vastas
rõõmsalt: "~~Parem~~ õnnem olen ma ~~va~~ tuhat
korda valmis surema, kui ~~et ma~~ sinu magusaist
kaisutamistest ilma jään. Ma armastan
sind kirglikult, olgu sa kes sa oled, koguni
Amorit ennast ei võiks ma rohkem ar-
mastada. Aga seda minu palvet täida sa
siiski ja anna oma teenorile tuulele käsku
et ta minu õed siia kannaks." Ja võrgutavate
musude ^{lega} ja kaelustamiste ^{lega} lisan ta järgmised
meelituse sõnad juure: "Minu magus, minu
kallis abikaas, ~~oma~~ ^{sinu} Psüche magus hing!"
Niisuguse armastuse ^{kirest} ~~väest~~ võidetud, heitis,
abikaas vastutahtmist alla ja lubas kõik
tema ^{soovi} ~~tahtmist~~ mööda teha. Selle peale
kadus ta koidu algul jälle ~~oma~~ nooriku
käte vahelt.

Vahe ajal olivad õed mäe otsa jõudnud
ja ruttasivad sinna kohta, kuhu Psüche

17

Üksi oli maha jäetud. Siin valasivad nad

pisaraid ja löid endale vastu rinda, nõnda
et orud nende kaebamistele ja ohkamistele
vastu kajasivad. Siis hüüdsivad õde ede nii-
suguse haleda häälega, et Psüche peaaegu
meeletult ja värisedes majast välja tormas
ja nendele hüüdis: "Mispärast kurvastate ja
kaebate teie ilmaaegu? ~~See~~^{Mina}, keda teie taga
leinate, ~~on~~^{olen} siin. ~~Ja~~ Jätke ohked ~~maha~~ ja
Kuivatage oma nutust niisked põsed.
Siis võite teie seda kaelustada, keda teie taga
leinate." Nüüd kutsub ta tuuleõhu ja tuletab
temale oma mehe käsku meele. ~~Hma~~ Viibi
mata kuuleb see sõna ja kannab õed
õhu vankris õrnalt alla. Peagi kaisuta-
takse ja musutatakse üksteist, vaiksed pisa-
rad voolavad silmist, aga need on rõõmu
pisarad. "Nüüd aga, ~~ütles~~, ütles ta, astuge
minu majasse ja olge rõõmsad oma
Psüchega." Seda üteldes näitab ta neile kõiki
~~selte~~ kuldse palee imesid, tutvustab neid
arvurikka teenijate häälte salgaga.

18

Siis karastatakse endid suplemisega ja
asutakse iseendast ilmuva rikkalikult
kaetud laua taha. Sarnasest otse taevalisest
toredusest uimastatud hakkavad õed oma
südame põhjas juba kadedust tundma. Viimaks

ei jõua teine õde ennast enam taltsutada
ja hakkab uudis himuliselt järele pärima,
kes siis kõikide nende varanduste peremees,
kes ja niisugune tema ab Psüche abikaas on
ja kudas ta välja näeb. Psüche ei olnud aga
oma mehe noomitusi unustanud, ega aval-
danud millgi kombel saladust üles; tema
mees s^{olevat} täie^{ilus} habem^{ik}ega ilus noormees, viibi-
vat aga enamiste ikka jahi peal. Kartes,
et jutu jooksul temal kogemata siiski
saladus h üle huulte ei libiseks, kutsub ta
tuule ja laseb õed tagasi kanda, kui
ta neile rikkalikult kuldasju ja toredaid
ehteid on kaasa andnud.

Nõnda pööravad õed koju tagasi, aga
juba on kadedus ja vihkamine nendes põle-
ma süttinud ja nad kõnelevad teine teisega:

19

"Siis niisugune on see mahajäetud ja kurjast
saatusest taga kiusatud, alustas üks õde peale.
Külap temal see meelt mööda on, et meil, kes
temaga ühest ja neistsamadest vanematest
oleme sündinud, nii koguni teistsugune liisk
on osaks langenud. Meie, kes me vanemad
oleme, sündimise poolest, pidime nagu liht
tudukud v~~orastele~~ tundmata meestele
abikaasadeks minema ja kodumajast ja

isamaalt ära aetud vanematest eemal
nagu kurjategijad elama, kuna see kõige
noorem niisugused varandused ja niisuguse
jumaliku mehe on saanud, kellest ta
sugugi ei mõista lugu pidada. Sa nägid
ometi, õde, kui palju ehtesju majas ümber
vedele^bvad, missugused riided seal säravad,
missugusid kulla varandusi seal jalgadega
tallatakse. Kui tal ka nii ilus mees on, nagu
ta tõendab, siis ei või maa peal kedagi
temast õnnelisemat olla. On võimalik seegi,
et tema jumalik abikaasa, teda jumalate
hulka tõstab, kui ta omast armastusest ei

20

suuda lahkuda. Nõnda on see ka tõe poolest,
ta pidas ju nüüd juba ennast nõnda ~~õ~~ üleval,
nagu oleks ta jumal. Vaatab uhkeste oma ümber,
elab kui jumal, keda hääled teenivad ja kes
tuultele käskusid annab. Mina vilets olen
aga isalt vana tusase mehe saanud, kes
siledam on kui kurbis ja väiksem kui päka-
pikumees, kes kõik ruumid majas luku ja
riivi taga hoiab."

Nüüd alustas teine õde: "Ka minul on haige
ja vigane mees koormaks kanda, kes minu
armastusest väga vähe hoolib. Ma olen temale
vähem abikaasa, kui posiseja, kes tema

jooksja haigusest kõveraks tõmmanud sõrmi
peab õõruma ja jäledate närtsudega oma
õrnaid käsi peab roojastama. Sina, õde,
näid aga Psüche ülespidamistega üsna rahul
olevat, kuid mina ei suuda seda millgi
viisil ära kannatada. Tuleta ometi meele,
kui uhke ja väljakutsuv ta meie vastu oli
ja kudas^{ta} piirita kiitlemistega oma edevust
avaldas. Kõigist oma varandustest viskas ta
21

ainult mõned närtsud meile ja tüdis meist
kohe ära, laskis meid tuulel silmapilk sealt
ära kanda ja ära puhuda. Aga ma ei taha
naine olla, ma ei taha ülepea elada, kui ma
teda tema upsakast kõrgusest maha ei
kukuta. Ja kui sindki sarnane häbemata
ümberkäimine, nagu see meile osaks sai
pahandab, siis katsume midagi plaani
valmis sepitseda. Mis me kannatanud oleme,
seda ei pruugi meie ei oma vanematele
ega kellelegi muule ütelda; ka ~~tema~~ õe elu-
korrast tahame vaikida. Küllalt on juba
sellestki, et meie näinud oleme, mis meid
pahandab ja vihastab, miks peaksime
veel tema õnnest vanematele ja tervele
rahvale välja pasundama. Ka ei ole need
Täiesti õnnelikud, kelle õnn kõigile tund-

mata. Sellepärast vaikime parem. Ta peab
varsi tunda saama, et meie mitte tema
orjad ei ole, vaid tema vanemad õed. Nüüd
lähme aga oma meeste juure, oma kehvadesse
aga auusalesse majadesse tagasi; seal katsume
20.

midagi korralist välja mõtelda, ja siis
tuleme siin jälle kokku, et teda karistada."
Niisuguse otsuse tegivad mõlemad tigidad naised,
peitsivad siis kõik oma kallid kingitused ära,
päästsid oma juuksed lahti, kiskusivad
oma näod veriseks nagu leina_{id} teevad, ja
valasivad lõpmata pisaraid, et vanemaid
petta. Varsti lahkusivad nad vanemate
juurest ja pöörsivad, kadedusest ja vihast
täis puhutud, oma kodumaale. Seal ~~sepitse-~~
~~sivad~~ hakkasivad nad häbemata kavalusi,
koguni surmaplaanisid ilmasüüta Psüche
vastu valmis sepitsema.

Aga tundmata abikaas hoiatas jälle
Psüchet öösel järgmiste sõnadeg: "Kas sa
ei näe, missugust hädaohtu saatus sinule
ähvardab tuua? Kui meie ~~juba ammu~~
nii ettevaatlikud poleks olnud, oleks saatus
sind ammu juba ära hävitanud. Sinu
nurjatunud õed sepitsevad kõige inetumaid
kavalusi sinu vastu, kõige pealt tahavad

nad sind nii kaugele meelitada, et sa minu

23

~~näha~~^{nägu} püüaksid näha saada. Aga nagu ma sulle juba mitu korda olen ütelnud, ei saa sina seda kunagi enam näha, kui sa teda kord näinud oled. Kui siis need tigidad nõiad oma nurjatumate plaanidega jälle tulevad, – (ja et nad tulevad, seda tean mina), siis ära seleta neile midagi; kui sa aga oma hea südame ja ~~sisse~~ õrna tunde pärast ~~sega teha~~^{vaikida} ei suuda, siis ära kõnele nendega vähemalt oma abikaasast mitte midagi. Meie pere on juba varsi kasvamas ja kui sa meie saladust ~~va~~ hoiad, siis sünnitad sa jumalise lapse, lobised sa aga välja, siis on laps surelik inimene." Selle teate üle punastas Psüche rõõmu pärast, ta oli õnnelik, et ta jumalise lapse ilmale toob ja oli ühte viisi uhke^{ette} kuulutatud armupandi kui ka ema nime pärast. Kuna nüüd Psüche kartlikult päivi ja kuusid luges, ruttasivad mõlemad nurjatumad naisterahvad oma kihvtiste keeltega jälle Psüche juure.

Seal noomib nüüd öösene abikaas oma

24

Psüchet viimast korda: "Otsustav päev, kõige kõrgem hädaoht läheneb: tigidus ja vihavaen

hoiavad ~~on~~ juba peos oma sõjariistu, juba sepitsivad
sinu kurjad õed plaanisid sinu elu vastu. Oh, mis
hirmsad kannatused ootavad meid, mu kõige
magusam Psüche! Halasta iseenese ja meie peale,
päästa kõige kindlama tagasihoidlikkuse läbi
oma maja, oma abikaasa, iseennast ja
meie väikene ähvardava hukatuse eest. Ära
kuula nende häbemata naiste juttu, keda sa
nende surmava vihkamise ja veriste plaanide
pärast mitte enam oma õdedeks ei tohi
nimetada. Nagu sireenad meelitavad nad ~~sind~~
Sõbralikkude napunäidetega, kuna aga
kaljud nende hukatust toovatest lauludest
värisevad." Selle peale vastas Psüche, nuttes
ja nuutsudes: "Ma tean juba ammu, et sa
minu truuduse ja vaikimise tõendusi
usud, ka nüüd ei pea sa mitte vähem minu
kindlat meelt ~~sess~~ usaldama. Anna aga
jälle meie tuulele käsku, et ta sõna kuu-
laks ja lase, et ma sinu näo asemel, mida

25

sa minu eest varjad, vähemalt oma õdede
nägusid näha saan. Selle pärast vannutan
ma sind sinu lõhnavate lokkide, sinu õrnate
ümarguste põskede, sinu südame nimel, mis
ma ei tea misukeses tules leegitseb. Vähemalt
meie lapse ~~lale~~ näost võin ma ükskord

sinu näojooni tundma õppida; lase siis ennast
~~aralt~~ sinu ees ^{aralt} põlvitaja vagadest palvetest
pehmedada ja meie kaisutuste vilja pärast
rõõmista oma Psüche hinge, kes sinule
igavesti truu on. Midagi muud ei taha ma
sinu näost otsida, ka öösene pimedus,
mis sind ümbritseb, on mulle siis üks
puhas. Sina ise oled minu valgus." Niisuguste
sõnade ja magusate kaisutamiste läbi van-
gistatud, kuivatab abikaas oma juustega
tema pisarad ja lubab kõik nõnda teha,
kudas ta tahab; siis kaob ta jälle koidu
eel.

~~Õed~~ aga Õdedel on aga niisugune rutt
taga, et nad ~~ilma~~ vanemate poolegi
sisse ei lähe, vaid ülepea ja kaela laevalt

26

kaljule tormavad. Nad ei jõua ära oodata,
millal tuul neid alla kannaks, vaid nad
tormavad ise kuristikku. Aga tuul pidas
saadud käsku meeles, võttis nad, s olgugi
vastu tahtmist, õlale ja kandis nad alla.

Kohe tungivad nad majasse sisse, kaelustavad
oma tapaohvrit silmakirjalises õelises armas-
tuses ja rõõmsa näo taha kavalust peites,
meelitavad nad Psüchet järgmiste sõnadega:

"Psüche, sa ei ole ju enam endine väike õekene,

sa saad varsti emaks! Sa ei usu, kui armas
meile sinu muutunud nägu on, missuguse,
rõõmuga sa meid ja meie majasid täidad.
Kui õnnelikud meie veel siis oleme, kui
amsa lapse ^{su} rinnal imemas näeme; vis-
tisti on ta väike armastusejumal, kui
ta iluduses vanemate vääriline on, mille
kohta kahtlust ei ole." Nii võitsivad nad
silmakirjalise osavõtmise läbi natuke
haavalt õe täielise usalduse. Psüche palub
neid istuda ja reisiväsimusest puhata,
siis viib (neid ~~leige~~ ^{jaheda} vee vanni ja karastab neid

27

kõige ilusamas söögitoas kõige paremate söökidega
ja maiustega. Ta käsib gitarret (citharam) mängida,
see sünnib; pasunat puhuda – puhutakse; kooris
laulda – lauldakse. Ilma et kedagi näha oleks,
lõbustatakse kuulajaid kõige armsamate helidega.
Aga kuritahtliste naiste tigidust ei uinutanud
ka kõige ~~ar~~ magusamad muusika helid, vaid petliste
sõnadega temale peale käies hakkavad nad ääri-
veeri mööda järele pärima, kes tema abikaas on
ja kust ~~sugust~~ ta pärit. ~~On~~ Aga Psüche on juba
ära unustanud, mis ta varemine ^{on} ~~õhi~~ ütelnud, ~~toob~~ ta
mõtleb midagi uut välja ja seletab, tema abikaas
olevat naabri maakonnast pärit, olevat rikas kaup-
mees, üle keskmise vanduse ja hakkavat juba

halliks minema. Ta ruttab aga sellest kõneainest
mööda, teeb õdedele rikkaid kingitusi ja annab
nad õhuvankri hoole.

Kuna õed, tuule õrnal lehvitusel kantud, koju
tulevad, laimavad nad teine teise võitu: "Mis peame
meie, ~~õde~~, selle narrilase ~~niisuguse~~ ^{sarnase} uskumata
valetamise kohta ütleva? Varem oli noomees
ilusa kähärhabemega, ~~ning~~ ^{nüüd} mees keskmises eas

28

halliks minevate juustega. Kes on see niisugune, ^{kellest} ~~kes~~
nii lühikese ajaga vanaks ^{mees} ~~meheks~~ on saanud. Teisiti
Ei ^{või lugu olla} ~~või sa ütelda, minu õde~~, kui et see hall naisterahvas
Kas ^{otse} valet on rääkinud, või ei tunne ta ~~isegi~~ oma
meest ^{isegi}. Mis Kumb neist kahest ~~ka tõsi~~ arvamisest
ka tõsi ^{on} ~~oleks~~, igatahes tuleb teda tema varanduste
juurest nii ruttu kui võimalik minema kihutada.

Kui ta oma mehe nägu ei tunne, siis on ta ~~kellegi~~ ^{kellelegi} ~~ühele~~
jumalale mehele läinud ja siis kannab ta ka jumalet
oma rinna all. Kindel on, et kui ^{tema} ~~teda jumalise poe~~
~~s~~ väikese jumala emaks saab – mida ärgu mitte
sündigu, – mina ennast silmapilk üles poon.

Aga ~~vahel ajal~~ lähme nüüd oma vanemate juure
ja kaalume seal järke, mis selle vastu tuleks ette
võtta.

Nii äritatud on nemad, räägivad pahaselt vanematega,
ajavad öösel vahid üles, tormavad vara hommikul kaljule
tagasi, lendavad tuule harjunud abil kohale, pigistavad

vägisi pisaraid silmist ja kõnelevad õele kavalalt:
Sina ~~ole~~ istud siin õnnelik, sest et sa oma õnnetust
ei aima ja hädaohtu, mis sind varitseb, ei karda,
aga ^{meie} valvame alalises mures sinu pärast ja meid piinab häda-

24

oht, mis sind ähvardab. Sest meie oleme kindlasti
teada saanud ja ei või ~~sinu eest~~, kui sinu valu
ja viletsuse osalised, mitte sinu eest salata, et
üks hirmus lendav madu, kes mitmesse keerdu ennast
on kokku tõmmanud, ja kelle verejanuline kael
kihvtist on üles paisunud, ja ^{ja} kelle kõri jälestust
äratav on, iga ööse salaja sinu juures magab.

Tuleta nüüd Püthia ettekuulutus meele, kes ~~sinule~~
avaldas, et ~~sinu~~ sinule määratud on kiskja
metsalisega abielusse astuda. Mitmed ~~el-jahimehed~~
elanikud, kes ümbruses on juhi peal olnud, on ~~teda~~
näinud, kudas ta õhtuti karjamaalt tuleb ja
jõest läbi ujub. Kõik tõendavad, et ta mitte
paljast lugupidamisest sinu vastu sind ei
nuuma, vaid kui sa veel paksemaks oled saanud,
sind kui seda rasvasemat pala alla neelab. Mõtle
nüüd järele, kas sa soovid oma õdedele, kes sinu
kalli elu pärast mures on, järele tulla ja ~~ilma~~
hädaohu eest põgenedes meie juures elada, võid
soovid sa ennast ~~hi~~ koleda metsalise kõhtu
lasta matta. Kui sinule aga selle viletsa maakoha
hääletu üksildus ja kihvtlise mao salajased kaisu-

tused rohkem meeldivad, siis oleme meie sinu
amastajad õed vähemalt oma kohuse täitnud.

Niisugused ~~sõna~~ troostita sõnade ajavad vaesele
ilma süüta Psüchele kange hirmu peale. Nagu meeletu
unustab ta kõik oma mehe noomitused ja ~~õ~~ oma,
enda lubamised ja kukutab ennast kõige süga-
vama viletsuse sisse. Värisedes ja kahvatu saab
ta vaevalt kogeledes nõrga häälega ainult veel
ütelda: "Teie, mu kõige kallimad õed, olete oma
kohuse täitnud minule seda üteldes; aga mulle
näitab, et ka need, kes teile seda on teatanud,
mitte valetanud ei ole. Ma ei ole kunagi oma
mehe nägu näinud ja ma ei tea ka, kes ta
on; ainult öösel tema häält kuuldes märkan
ma üht arusaamata kogu, mis valgust
kardab; ja vistist on teil õigus, kui teie teda
elajaks nimetate. Mind hirmutab ta alati oma
palge eest ära ja kuulutab minule suurt
õnnetust, kui ma peaksin teda nägema.

Nüüd aga aidake mind, kui teie oma õnnetumale
õele ~~ta~~^{suudate} abi anda; muidu ei ^{too} ~~aita~~ teie hoiatus
~~mind sugugi~~ mulle mingit kasu.

Nõnda võtsivad need kuritahtlised naised ~~õm~~
õe usaldava meele oma võrku ja ilma midagi
kartmata sundisivad nad ^{tema} ~~us~~ kavaluse abil

oma mõju alla. Seal ütles ~~teine~~ nüüd teine
neist: "Kuna meie, ~~kes sündimise~~ sinu hea käekäigu
eest hoolitsedes ühtki hädaohtu ei karda, tahame
meie küpse järelkalumisega sinule teed näidata,
mis sind ainult päästa võib. Peida salaja sinna
voodi äärele, kus sina harilikult magad, terava
otsaga ja hästi teritatud nuga ära; väike
lamp täida õliga, nõnda et ta õige heledalt
tulega põleks ja peida see kuhugi lukustatud
ruumi. Kõik need ettevalmistused pead sa võima-
likult salajas hoidma. Kui tema siis ^{sinu} juure
hiilib, ~~ja nagu~~ harilikult viisil voodisse heidab ja
väsimusest võidetud sügavasse uuesse jääb,
siis mine sina tasakesti voodist välja,
hiili palja jalu lambi juure ja laena tema
valguselt endale abi kangelase teo jaoks:
tõsta julgeste oma parem käsi üles ja kõigest
jõuust lõika ma kaheteralise sõjariistaga
maol ~~sõlm~~ ^{keerd} läbi, mis tema pead ja kaela ühendab.

32

Meie abi ei saa sinul puuduma ja nii kaua kui sa
~~tema su~~ teda surmates oma elu ei ole päästnud, oleme
meie hirmul sinu pärast; siis aga kanname meie
ühes sinuga kõik asjad siit ruttu ära ja ~~paneme~~
~~sind s~~ ~~vigale~~ muretseme sinule mehe, kes sulle
meeldib ja kes ka inimene on." ~~Niisuguste sõnadega~~
~~ajavad nad~~ õele kõige suurema hirmu peale. Nüüd

~~jätavad nad õe, kes oma soovitud teo tagajärgede pärast
kõige suuremas hirmus on, üksinda. Nüüd~~
jätavad nad ära hirmutatud õe üksinda, ja
soovitatud teo tagajärgedest ka enestele
halba kartes ruttavad nad tuuleõhu harjunud
tiivul sealt ära, astuvad laeva ja sõidavad
minema.

Üksi jäädes, nii palju kui ~~ta~~ ta kuritahtlis-
test naistest üles äritatud üksi võis olla, vangub
Psüche oma otsustes nagu tormil möllav
meri; ehk ~~küll~~ ta küll oma ettevõttes kindel
oli ja isemeelselt juba kätt kuriteo täidesaat-
miseks tõstis, siiski hoidis mingisugune tume
etteaimamine teda veel tema pahast ~~ett~~ nõuust
tagasi. Ta ruttab, ja lükkab jälle edasi; ta kogub
33

julgust, kahtleb, vihastab ja, mis kõige halvem,
vihkab ühel ja sell samal ajal metsalist ja
armastab meest. Kui aga õhtu jõudis, seadis ta
siis suure kiirusega kõik õnnetuma kuritöö
jaoks valmis. Viimaks jõudis õö kätte, ühes sellega
tuli tema abikaas; esimeste kaelustuste järel uinuski
ta raskete magama. Seal võtab Psüche, kes muidu
nii õrn oli keha ja vaimu poolest, kõik oma
jõu kokku, oma karedast saatusest kalestatud;
Ja toob lambi välja, haarab noa ja asub
~~juulge~~ julgele teole. Vaevalt oli aga ^{lambi} valguse kiir

voodi saladust tema silmile avanud, näeb
ta voodis kõige vagamat ja kõige magusamat
kõigist olevustest, ^{iluduse} jumalat Amori ennast ~~tema~~
kõiges tema armsuses. Jumalat märgates löi
lambi valgus rõõmsalt särama ja nuga
häbenes oma mõrtsukalise tera pärast.
Sellest nähtusest põrutatud, langeb Psüche, kes
enda üle enam valitseda ei jõua. Kahvatult
ja värisedes põlvili ja tahab nuga oma
~~põue ära peita~~ enese rinda peita. Ta oleks
seda ka teinud, kui raud ~~selle~~ sarnase kuriteo

34

kartusel tema värisevast käest maha ei
oleks kukkunud. Jumala ilu vaadates kogub
ta ennast viimaks. Ta vaatab tema kuldse pea
kähärlökkisid, lumivalget kaela ja purpuri
põski, kähärlökkidest ümber piiratud, kelle sära
ees lambi valgus oma heleduse kaotas. Jumala
õlgadel särasivad niisked tiivad kui õrnemad
õied ja ehk küll ka tiivad magasivad, mängi-
sivad õrnate sulgede otsad, värisevalt võnkudes.
Terve keha oli õrn ja ilus, missugust iluduse
jumal Venus ise ei oleks häbenenud ilmale
sünnitada. Säangi ees maas olivad vibupüss,
noolte tupp ja nooled, selle vägeva jumala
õndsust saatvad sõjariistad. Kuna Psüche kõike
seda uudishimuliselt ja ilma tüdimata

ahnelt vaatleb ja oma abikaasa sõjariistu
imestab, võtab ta ühe noole nooltetupest
ja teravat otsa sõrmega katsudes, torkab
ta sellega kogemata oma väriseva sõrme
sisse, nõnda et vere roosilise vere tilkasid
läbi õrna näha nähtavale tuli. Nii oli aga
Psüche, ilma enda teadmata, jäädavalt Amori
mõju alla sattunud.

35

Kuna nüüd armastus Amori vastu temas rohkem
ja rohkem leegitsema läi, kumardas ta ennast tema
üle ja vaatas teda kattis teda tuliste suudlemistega,
ühtlasi kartes teda üles äratada. Veel viibis ta armas-
tusest ja häbit ärevuses armastuse ja häbi pärast,
kui lamp kas nurjatuma kurjuse truudusemurd-
mise või tige kadeduse pärast, või et ta ise
ka niisugust keha puudutada ja suudleda
tahtis, tule otsast tilga keeba õli jumala
paremate õla peale tilgutas. Häda sulle, sa
Oh häda, sa ülijulge ja mõistmata lamp, armas-
tuse halb teenija, sina põletad kõige tule
jumala ära, ehk küll sind armastaja on
eesimeseks üles leidnud, et ka öösel kauemine armastuse
soovisid täita. Põletatud jumal kargas üles ja
asja seisukorrast kohe aru saades, kadus lendas ta
kohe silmapilk om ilma sõna lausumata oma abikaasa
käte vahelt ja silmist. Küll võttis Psüche mõ-

lema käega tema põlvest kinni ja tahtis temaga

ühes läbi õhu lennata, aga rammetumalt

kukkus ta põrandale. Sinna jättis jumal teda ;

jumal, lendas ei ise lähema kⁱp^arissipuu otsa

36

ja hüüdis selle ladvast sügavas ar^{rit} ärituses: "Oma

"Oma ema Venuse ~~sõna~~ käskusid unustades, kes käsust^l pidin ma hooli-

~~mata~~, et sinus armastust kõige alatuma ja vilet-

sama inimese vastu põlema süü^tdat^ma ja sind sundid^ma,

temale^{settele} temale^{temale} mehele min^{ema}na, selle asemel olen ma ise kui sinu

armastaja sinu juure tulnud. Aga ma olen kerge-

meelselt toimetanud, ma tean seda; kui^{kas olen mina, kõige} osavam

noolelaskja, olen ma ise ennast^{ise} oma noolega

haavanud ja sind omale naiseks võtnud

selleks, et sina mind kiskjaks metsaliseks

peaksid ja minu pea otsast ära raiuksid

ühes nende silmadega, mis sind on armas-

tanud. Ma olen sind hoiatanud, et sa minu järele

ei uuriks, ma olen sind palunud. Noh, sinu

tublid ~~õed~~ nõuuandjad peavad otsekohe oma

nurjatuse eest karistust kandma, sind karis-

tan ma ainult sellega, et ma sinu juurest

lahkun." Kui ta need sõnad oli ütelnud, lendas

ta minema.

Aga põrandal lamades vaatas Psüche ~~nii~~

oma äralendavale abikaasale nii kaua

järele, kui ta teda näha võis, siis aga ja

tõi ~~saatis~~ kibedaid kaebluse hääli ^{kuuldavale} ~~õhku~~. Kui aga
kaugus äralendavat abikaasa ^{silmade eest varjas} ~~silmile nägema-~~
~~taks teigi~~, hüppas ta ^{lähedase} ~~ligidal oleva~~ jõe kõrgelt
kaldalt vette. Aga armuline jõevool; kandis
tema jumala auuks, kes ka vetelaineid leegit-
sema suudab panna, tasasel lainel e lillelisele
kaldale. Juhtumisi istus jõe kaldal ~~talumeeste~~
~~juma~~ põllumeeste jumal Pan j, hoidis oma kaenlas
mägede ^{nais} jumalat vastukaja ja † õpetas temale
iga sugu laulukesi; sealsamas ligidal hüppasivad
kitsed aasa peal, ja sõivad jõe kaldal rohtu. Siku-
jalgne jumal, kellel vaese Psüche saatus mitte
tundmata ei olnud, kutsus tema enese juure
ja katsus teda rahustada: "Armas laps, mina
olen küll talupoeg ja karjane, aga ma olen
juba elatanud mees ja elus mõndagi õppinud.
Kui ma nüüd õieti arvan, siis järeldan ma
sinu kindluseta ja vankuvast kõndimisest, †
sinu kahvatanud näost ja alalistest ohkamistest
nagu ka sinu kurbadest silmadest, et sa õnne-
tumast armastust põed. Kuula siis minu sõna
ja ära püüa vägivaldsel viisil oma elule otsa teha.

Heida ära

~~Jäta maha~~ oma lein ja jäta maha kurbus, pööra
parem palvetegu kõige kõrgema jumala Amori

poole ja teeni teda kui ilusat ja armast noort meest

alandlikult ja alla heites. Nõnda kõneles karjaste jumal. Psüche ei vastanud

temale midagi, ~~kuid avaldas~~ ^{vaid rändas edasi kui ta} temale jumalikku auus-

tamist tema lahkuse eest ^{oli üles näidanud} ~~ja rändas siis edasi~~

Oma vaevarikkal rändamisel tuli ta ^{Psüche} viimaks

sinna linna, kus ühe tema õe mees elas. Kui Psüche

^{seda kuulis} ~~sellest teada sai~~, laskis ta õele oma siiatulekust

teatada. Ta viiakse õe juure. Kui nad teine teist tere-

tamiseks kaisutanud, vastab ta õe küsimise peale,

miks ta siia tulnud, järgmiselt: "Sul on meeles, et sa

teie mulle nõuu andsite ja metsalist, ~~m~~ kes ~~abikaasa~~

kui valeabikaasa minu kõrval magab, noaga

ära hukkasin ^{ta} enne kui ta mind viletsat oma

kurku ^{on} neelaks ^{nud}. Kui ma aga lambi valgusel

~~tema nägu~~ ^{teda} vaatasin, nägin ma imelikku, jah

otsa^e jumalist nägu, jumala Venuse poega

~~ennast~~, Amorit ennast magusas ~~ene~~ unes

^{enese ees} puhkavat. ~~Kuna~~ ^{Kuna} ma niisuguse nähtuse üle ehma-

tanud ja oma õnne üle rõõmu pärast ärevuses

39

ärevuses ~~olles~~ olin, ~~prit tlikus pris pritsis~~ ^{sattus} õnne-

tumal kombel lambist kuuma õli tema õla peale.

Valu pärast unest otsekohe ärgates ja minu käes nuga

ja tuld nähes ütles ta: "Sinu kuriteo pärast pead sa

kohe minu juurest lahkuma. Meil ei ole enam midagi

üksteisega tegemist. Mina kosin aga kohe sinu

asemel sinu õe" — ja ta nimetas sinu nime. Siis

andis ta tuulele käsu mind oma maja piiridest
välja puhuda." Vaevalt oli Püche seda ütelnud, kui
õde ~~nõr~~ hullumeelsest kirest ja autumast kade-
dusest aetud, kohe laevale läheb, kuna ta oma
mehele ette ~~õh~~ valetanud^b, et ta vanemate surmast
olevat teada saanud. Ta ruttab tuttava kalju juure,
ja ehk ta küll märkab, et seal teistsugune tuul
puhub, annab ~~andes~~ ta ennast siiski pimedada lootuse
hooleks ja hüppab kaljult alla hüüdes; "Wõta
mind^{vastu}, oh Amor; ~~kui abika~~ ~~kui abikaasat~~
~~kes su~~ vastu kui enese väärilist abikaasat
ja sina, tuul, kuula ~~oma~~ minu, oma
Käskija, sõna". † Aga ka surnult ei
saanud jõu^a ~~dnud~~ ta soovitud kohale, sest
~~teravad kaljud purustasivad tema ära~~ teravate
40.

Kaljude otsa said tema liikmed purustatud
ja linnud ja kiskjad metsaloomad sõivad
tema purustatud keha ära.

Ka teisele õele ei jäänud karistus tulemata. Psüche
tuli oma rändamistel ka sinna linna, kus tema teine
õde elas. Ka see ruttas, niisamasugusel kombel meelitatud
ja õe arvatava abielu üle kade, sellesama kalju
juure ja leidis seal niisamasugusel kombel surma.
Vahe ajal rändas aga Psüche Amorit otsides ühelt
maalteise; Aga Amor vaevles veel ~~põletud is tule~~ haavade
käs ja lamas oigades oma ~~n~~ ema majas. Seal las^{eb} ~~nt~~

ennast seesama ~~valge~~ hõbevalge lind, kes mere
lainetel ujub, rutuga ookeani sügavamasse
põhja, Seal ~~ligi~~ läheneb Venusele, kes ~~er~~ seal
ujub ja ennast peseb, ja teatab, et tema poeg
ennast ära põletanud, suures valus vaevleb ja
kahtlane on, kas ta terviks saab. Juba olevat
terve ~~v~~ Venuse perekond kõikide rahvaste
juures halvas kuulsuses kuna poeg oma
Armukesse juure jäe ta kadunud, ema
aga merepõhjas^s jalutuskäikusi^{del} ~~teeb~~ viibib sellepärast
ei olevat enam mingit lõbu, armastuse lusti ega

41

naljatust maa peal, vaid kõik olevat iluta, talu-
pojalik ja hirmus. Ei olevat enam pulmi, ei sõpruse
sidemeid, ei lapsearmastust, vaid ainult piirita
priiskamine ja metsikud, taltsutamata kired.
Kõik seda sosistas lobiseja lind lind Venusele kõrva sisse,
ega kohkunud tagasi isegi tema poja auu külge
puutumast.

Seal hüüdis Venus vihaselt. "Või minu tublil ~~heal~~
pojal on juba ~~oma~~ armuke! ~~Nin~~ Hea küll, ni-
meta sina, ~~kes mind~~ ainuke, kes mind alati
truuilt ~~on~~^{oled} teeninud, mulle selle nimi, kes
~~mu~~ nõrga ilma habemeta poisikese mul
ära on eksitanud, olgu ta nümfate Hoorade
või Muusade hulgast, või ^{keegi} üks minu Gratsiate
seast." Lobasuu lind vastas selle peale: "Ma

ei tea tema nime, mu valitseja. Ma arvan
aga, et üks tütarlaps, (kui ma ei eksi, on tema
nimi Psüche), teda väga omale püüab." ^{Nüüd} Siis hüüdis
Venus kauges ärevuses: "Või siis tema armastab
koguni seda Psüchet, kes minuga iluduses
tahab võistelda ja ~~r~~ isegi minu nime
omandada; ja mind peab ta ~~ves~~ pähtavasti

42

vahesobitajaks, kelle abiga ta selle tüdruku
omandada loodab!" Nende sõnadega tõuseb
ta kohe merest üles, ja läheb oma kuldsesse
tuppa ja kui ta seal oma poja, nagu temale
oli üteldud, haige maas leiab, hüüab ta juba
ukse vahelt valju häälega: "Kas on see sinu
sündimise ja seisuse kohane ja auus, et sa
nõnda oma ema ja valitseja käskusid
jalgedega tallad ja alatumat amastust
minu vaenlase vastu avaldad? et sina,
ise veel poisike, lubamata ja küpsmata
kaisutustega ~~se-da-se-da~~ ^{tüdrukut} taga ajad, ja tahad ~~ke-da~~ ma
viimati ^{teda} veel kui ^{oma} minijat pean välja kann-
tema? Kas pead sina, ilma südameta naiste-
~~ekistaja~~ ^{võrgutaja,} ennast küllalt auusaks, et sinule
vend kõrvale ei võiks ilmuda? Tea siis, et

mul soov on ühele paremale pojale elu
snda ja et sind veel sügavamalt häbista-
da, võtan ~~v~~ ma ühe oma orjadest omale
lapseks ja kingin temale need tiivad, selle
tule, vibu ja nooled ja ~~kõik oma~~ kõik muu
varanduse, mida ^{le} väärt sina mitte ~~väärt~~ ei ole.

15.

~~Oma~~ Isa häist omadustest ei ole sa ^{sinul} midagi. Kõige väikse-
mast lapsepõlvest alustades oled sa ennast halvasti üles pidanud.

Alati on sul kerge käsi olnud, ja ~~oma va~~ isegi oma
vanemaid oled sa julgenud lüüa, ja mind, oma emagi,
~~oled sa iga~~ ^{vead sa}, kurjategija, iga ~~pe~~ päev kimbatusesse,
oled tihti oma nooli minu pihta lasknud ja minuga
halvakspanevalt nagu mõne lesega ümber käinud;
koguni oma võõrasisa, selle kõige suurema ja
rahvama sõjamehe ees ei ole sul hirmu. Ei ole
ka ime, kuna sa tihti minu hirmuks ja pahan-
duseks tema juure tüdukuid vead. Aga ma tahan
juba ~~selle eest~~ hoolt kanda, et sa sarnast mängu
pead kahetsema ja abielu mõrudust maitsta
saama. Kuid mis pean ma nüüd tegema? Kuhu
ennast pööрма? Mill viisil seda sisalikku
kinni köitma? Pean ma abi otsima oma
vaenlase Sobrietas'e* juurest, keda ma sagedasti

*) kainus

sinu vallatuste pärast olen haavanud! Pean

ma selle just selle porise talupoja naisega
läbi rääkima? Ma värisen selle mõtte juures,
aga tulgu kättemaksmine kust tahes, magus on

47

ta siiski, ja ei ole ära põlata. Tingimata tuleb võib teda
tarvitada, ei kedagi muud; lase tema kaistab seda
ulakat; tühendagu ta tema nooltetupp, kõrvaldagu
nooled, vabastagu vibu, kustutagu tuli, tema enese
jaoks tarvitagu ta mõjuvamaid kohtusid. Alles siis
tunnen olen ma oma haavamiste eest tasutud, kui need tema
juuksed, mille kullaläiget ma oma kätega nii
tihti olen silitanud, maha ära löigatud on ja
tiivad, mida ma oma süles tihti sa on nektariga
olen niisutanud, temal ära on löigatud." Nende
sõnadega tormas ta välja nii vihane, kui Venus
üle pea vihane võib olla.

Temale tulevad vastu Ceres ja Juno. Tema ärr
ärituse üle imestanud, küsivad nad, mis pärast
ta oma ilusate silmade sära nii mõrudate silma-
kulmude varju peidab. Selle peale vastab Venus:

"Väga õigel ajal tulete teie minu leegitsevale rinnale
jahutust pakkuma. Ma palun teid, otsige minule minule
see poe ära põgenenud nõid üles Psüche üles. Mui-
dugi tunnete ju olete teie ju kuulnud, mis
halba kõik minu majast kõneldakse ja
minu rumalast pojast narrist pojast kõneldakse.

45.

Kuna meid väga hästi teadsid, mis ette oli tulnud,
püüdsid nad Venuse piiritumat viha järgmiste
sõnadega vaigistada: "Mis on siis sinu poeg õlge
teinud, et sa tema armastuse naljasid nii väga
hukka mõistad ja neid tahad hukka saata, keda
tema armastab? On see siis, palume, mõni kuritöö,
kui ta kord viisakale tüdukule vastu naeratab?
Kas sa siis eita, et ta noormees on? Vist oled sa
unustanud, kui vana ta on, vahest pead sa teda veel
ikka veel väikseks poisikeseks, sest et ta oma
vanaduse kohta nii imeilus välja näeb. Kas tahad
sina, ema ja muidu üsna mõistlik naisterahvas,
uudishimu pärast oma poja südamesaladused
välja uurida, tema kirge laita ja sinu enese
kirgesid ja armatsemisi poja juures karistada?
Mis sugune jumal või inimene tahaks aga
seda heaks kiita, kui sa igale poole kirgesid
külvad, enda majast aga armastuse välja
peletad?" Nõnda kaitsesivad need Amorit,
tema kooli kartes, olgugi et teda ennast
siin ei olnud. Aga Venus pani seda pahaks
et tema haavamisi mille os mida ta kannatanud, naeru-
väärilisteks tehti, ta pööris neile selja^{ja} ruttas mere poole.
46.

Selle vahel rändas Psüche ümber ja otsis päevad ja ööd
oma abikaasat taga, lootes, et ta tema meelt alandlikkude
palumistega suuda muuta, kui ta tema viha ka armastuse

meelitustega vaigistada ei peaks suutma. Korruga nägi ta ~~üh~~ kõige mäe otsas templit ja hüüdis: "Kes teab, kas vahest siin ei elagi minu abikaas!" Ta juhib oma sammud sinna poole, ehk küll ainult veel lootus ja igatsus teda tema väsimuses püsti hoidsivad. Ta ligineb jumalate eluasemele. Ta silmab seal viljapäid hunikus, teised on pürgadeks pununud, ka odrapäid näeb ta ~~saet~~ seal. Ka sirpa oli seal ja igasugu viljalõikamise riistu, kuid kõik korratult maas, nagu töölised harilikult neid keskpäeva palava ajal maha viskavad. Kõik asjad seab Psüche üksikult ilusaste korda, kuna ta vagalt arvab, et ta ühegi jumaluse ~~püha pi~~ ~~pühasid kombeid ei~~ pühade kommete kohta ei oli hooletu olla, vaid kõikide jumalate armu ja halastust peab püüdma võita.

Kui ta selle töö, nõnda kudas kord ja kohus, oli ära toimetanud, näeb teda jumalik Ceres ja ~~ütleb temale~~ kõneleb temale järgmiselt: "Oh, õnnetu Psüche! Üle terve maailma otsib Venus

47

Kõige suuremas ^{vihast} ~~hooliga~~ sinu jälgi; ^{ta} ja tahab ~~sin~~ sind kõige suurema karistuse alla ~~saata ja~~ heita ja püüab kõigest jõuust sulle kätte maksta. Sina hoolitsed aga siin minu asjade eest, ~~ega~~ ja mõtled hoopis muude asjade kui oma päästmise peale." Nüüd heitis Psüche ennast ~~Jun~~ jumala jalge ette maha, kastis pisaratega ~~te~~ tema jalajälgi ja kuivatas maad oma juustega

ja palus ~~härdesti~~ härdesti tema poolt halastust.
 "Sinu viljakandva parema käe juures, lõikuse aja
 lõbusate pruukide juures, saladusliste pühaduste laeka
 juures, ~~sinu~~ sinu tiiblise vankri juures, mida
 ð drakonid, sinu ~~teenrid~~ teenrid, veavad, Sikulide
~~põldude va~~ ^{rahva} põlluvagude juures ja ~~küne~~ kündva
 adra juures ja tiheda mulla juures ja sinu tütre
 Proserpina ^{kurva} ~~maatuse~~ pulmapidu juures ^{allilmas} ja tema
 rõõmsa tagasitulemise juures altilmast
 ja kõige selle juures, mis Attika Eleusise ~~pühadus~~
 pühakoht saladusega katab, halasta viletsa
 Psyche peale, kes sinu ees palvetab. Luba,
 et ma ennast mõneks päevaks nende
 viljapeade alla ennast peidan, kuni
 aeg jumala nii hirmust viha on vaigistanud,

48

ehk kunni ^{ma puhkamise läbi oma jõudu jälle natuke} ~~minu jõud jälle natuke kosunud on.~~
 olen kosutanud."

Ceres vastas: "Ma olen sinu pisaratest ja palvetest
 liigutatud ja tahaksin sind hea meelega aidata, aga
 ma ei või ka oma sugulast pahandada, kellega
 mind kauaaegne sõprus seob; ja kes muidu hea
 inimene on. Mine selle pärast otsekohe siit majast
 välja ja olr rõõmus, et ma sind siia kinni ei pane."
 Nõnda oma lootuses petetud ja kahekordselt kurb,
 rändab Psüche edasi. Mõne aja pärast näeb ta varju-

rikkas metsasalus templi, mis kunstiosava meistri
ehitatud. Kuna ta midagi katsumata ei tahtnud jätta,
mis kudagi tema saatust oleks kergitada võinud,
ja ta iga jumala poolt halastust tahtis paluda,
siis astus ta pühakojale ligemale. Ta näeb kallid
kingitusi ja kullaga tikitud riideid puude okstel
ja ~~poditel rip~~ sammastel rippumas, mis selle
naisjumala nime kandsid, kellele nad pühendatud
olid. Ta nikutab oma põlvi ja kuna ta kätega
altarist kinni võtab, palub ta, ~~silmi enne~~
~~ära pisarast~~ pisaraid silmist pühkides:

"Suure Jupiteri õde ja abikaasa, kas ^{viibid} ~~oled~~ sa Samose
saarel, ~~oma vanas templis~~ omas ^{sünnimise kohas} ~~kodukohas~~, oma

49

vanas templis, või oled sa külaliseks kõrge Karthago
õndsatel ~~jarg~~ järgedel, kus sind auustatakse, kui
neitsit, kes lõvivankril taevasse üles on läinud;
kas kaitsed sa kuulsaid Argose müürisid Inachose
kallastel, kes sind ~~no~~ kumardab ~~ku juba~~ kui
piksejumala abikaasat ja naisjumalate valitsejat;
S sina keda ~~ter~~ ja kõik Hommikumaa Zygiaks
(abielu jumalaks) ja kõik Õhtumaa Lucinaks ^{lapsevoodi jumalaks} nimetab,
ole mulle mu kõige suuremas hädas Juno Sospita
(ärapäästja) ja päästa mind viletsat, kannatustest,
maha rusutud, ähvardava hirmsa hädaohu eest.
Ma tean ju, et see nendele valmis oled abi andma,
kelle elu hädaoht ähvardab."

Paluja ette ilmub korruga Juno oma ~~täies~~
jumaluse täies suuruses ja ~~kõv~~ vastab: "Kui väga,
Psyche, tahaksin ma ~~oma kõrva käskusid s~~ käskusid
sinu soovide täitmiseks anda." Aga mu auu ei
luba, et ma Venuse, oma minija vastu tahtmist
~~to~~ toimetaksin, kuna ma teda alati kui oma
tütart olen armastanud. Pealegi keelavad seadused
~~võõraid~~ orjasid vastu võtta, kes oma ~~peremeeste~~ vihatud
peremeeste juurest on ära põgenud, vastu võtta.

50.

Kuna nõnda tema viimased lootused kadusid oma
abikaasa üles leida, j jättis Psyche meelt heites
katsedki selleks maha ja kaebas: "Missugused abinõud
võivad minu kannatusi kergitada, kui jumalategi nõuu-
andmised mulle mingit abi ei anna. Kuhu pean ma
oma sammud ~~juhtu~~ juhtima, kuna mind ~~igalt po~~
igal pool järele valvatakse. Kas võin ma mingisuguse
katuse alla või pimeduses^{segil} ~~ki~~ ennast ära peita Venuse
igale poole läbitungivate s pilkude eest. Kas tean ma
~~sedagi~~, et kui ma ennast vabatahtlikult tema
kätte annan ja alandusega tema viha vaigistada
katsun, et ma seda mitte ilma asjata ei tee?
Kas ma tean, kas ei ole see, keda ma nõnda taga
otsin, ~~ma~~ ema majas?" Ta oli valmis ~~kaht~~
ennast alla heitma, ehk selle järeltus küll kahtlane
oli; koguni hukkasamise vastu oli ta ennast ette

valmistanud ja ta mõtles järele, kuidas ta oma armu-
palumist peab avaldama.

Venus aga lõpetas maa peal oma otsimised

ja läks taevassa. Ta laseb vankri valmis seada, mille

~~Vulcanus~~ kuldseppa Vulkanus ^{temale} suure osavusega oli
~~temale~~ valmistanud ja pulmakingituseks temale pühitsenud,

57

peenelt üle ~~poole~~ viilitud ja rikkalikult kullaga

ehitud. Hulga tuvikeste seast, kes valitseja magadistoa

ümber ~~pesitsev~~ pesitsesivad, lendasivad neli lumi-

valget tuvikest juure, painutasivad oma ~~säravad~~

säravad kaelad ~~kalli~~ uhke vankri ette, ja ~~võtavad~~,

ja lendavad jumalaga, kes vankrisse on istunud, mine-

ma. Vankrit saadavad lõbudalt siristades varblased

ja teised laululinnud kuulutavad jumala tulekut

sulava lauluga. Pilved taganevad eest ja taevas

avaneb ennast, ja ~~ater~~ võtab jumala rõõmuga

vastu, ei kotkad ega kiskjaid kullisid karda suure

Veenuse laulik pere. Venus pöörab ennast otsekohe

Jupiteri kuningliku lossi poole ja palub endale

abiks kõnekunsti jumalat Merkuriust. Jupiter

annab luba.

Nüüd astub Venus Merkuriuse saatusel taevasse

ja seletab temale kurvalt: "Sa tead, kallid vend,

et sinu õde Venus ilma sinu abita midagi iial

ei ole teinud ja sinule ei ole muidugi teadmata,

kui kaua mina juba selle tüduku peidukohta,

otsin. Mul ei jää muud üle, kui et ~~sin~~ sa
tema ülesleidise eest tasu määraksid.

52

ja seda avalikult kuulutaksid. Täida siis ruttu
see ülesanne ja anna ~~t~~ märgid üles, mille järel teda
ära võib tunda, et keegi ennast mitteteadmisega
vabandada ei võiks, kui ta niisugust kuritegu
endale teha on lubanud, et ta tüdruku enda juures
ära on varjanud." Ühes sellega andis ta tema kätte
raamatukese, milles Psüche nimi ja kõik muu sees
oli. Selle peale pööris ta koju tagasi. Mercurius
~~täitis käsku~~ ei jätnud käsku täitmata ja kõikide
rahvaste juure ruttates, andis ta avalikult teada:
"Kes ärapõgenenu kuningatütutre Veenuse orja,
nimega Psüche, põgenemise peal kinni pidada,
~~ehk~~ ehk tema peidukoha üles anda võib, see
tulgu mürdisammaste taga selle kuulutuse aval-
daja Merkuriuse juure, kus ta ~~Veenuse enese~~
~~käest seit oma~~ ülesandmise eest Venuse
enese käest seitse magusat musu saab.
Nii kalli ~~kingi~~ tasu igatsus kihutas kõiki
surelikkusid kõige suurema hoolega põgenejat
otsima ja kinnitas Psüchet tema otsuses
mitte kauemine oma otsuse täidesaatmise
venitada.

53.

Oma valitseja ukse ees tuleb temale üks Venuse

teenritest, nimega Consuetudo* vastu ja hakkab

*) harjunud viis

järgmiselt teda karedasti t laitma: "Kas Viimaks ometi,

hääbemata tüdruk, ^{oled} hakkad sa aru saama hakanud,

et sinul valitseja on? Kas sa oma m teiste ru-

maluste kõrval ka sellega seda tahad tõendada,

nagu ei oleks sa teadnud, missugust vaeva meil

sinu otsimisega on olnud? Aga minu käte all

^{pead} oled sa nagu Orkuse vähjasõrgade all olema

ja otsekohe oma kangekaeleuse eest karistust

kannatama." Ta haaras tema juustest kinni

ja vedas tema juukseid pidi sisse. Kui Venus

teda enese na ees nägi, hakkas ta valjuste

naerma ja paremat kõrva kratsides ütles ta:

"Kas Viimaks ometi tule sa armulikult oma meheema

teretama? Või tuled sa oma meest kuulama

kes tulehaavu p sängis põeb? Aga ära karda,

ma võtan sind vastu nõnda kudas hea

minijale kohane on. Kus on Sollicitudo ja

Tristities*, minu teenrid?" Kui need olid ilmunud,

* Kurbtus ja Lein

54

andis ta tema neile karistamiseks. Need täitsid kohe

oma valitseja käsku ja kui nad vaest Psüchet

piitsadega olid peksnud, tõid nad tema jälle

Venuse ette.

Pilkavalt naerdes ütles Venus: "Tem "Näe, tema

tahab sellega minu kaastundmust võita, et ta
mind varsti õnnelikuks vanaemaks mõtleb teha.
Missugune õnn, nii õitsevas vanaduses juba vana-
ema nime kanda ja ~~alatu~~ alatust sugust
tüdruku poega lapselapseks nimetada. Aga
sarnane abielusse astumine kuskil suvimajas
ilma tunnistajateta ja ilma isa lubata ei
maks midagi ja ainult vördjas võib nõnda
ilmale tulla."

Nende sõnadega tormab ta Psüchele
kallale, kärstab tema riided katki ja kisub
teda juuksist. Siis võtab ta viljateri, odri,
hirset, Mohn, herneid, läätsi ja ube,
segab nad segamine ühte hunnikusse
ja ütleb "Et sa näost inetu oled, siis peab
arvama, et sa virkusega omale armukesi
võidad. Ka mina tahan sinu virkust proovida.

Lisa 2: Johannes Aaviku "Amori ja Psyche" tõlge

Fond 275

J: Aavik

M 30:14

2 l.

J. Aavik, Hk.

Apulejus: Amor ja Psyche

(algus)

käsik., d-t2

Amor ja Psyche.

Allegoorlik muinasjutt Apulejuse romaanist:

"Kuld eesel."

(Järg.)

Wahe ajal ei toonud Psychele ta iseäralik iludus

mingisugust kasu: tieda vaadeldi kõikidest, kiideti kõikidest,

aga keegi, ei kuningas ega kuningapoeg, ega ka keegi liht-

rahva seast ei astunud ta kosilasena välja. Kõik imet-

lesivad ta jumalikku kuju, ^{kuid ainult} aga kui kuju, mida osaw

kujuraijuja valmistanud. Ta ~~kaks~~ ^{mõlemad} vanematd ~~õde~~ ^{õed}, kellede

keskmist iludust rahvajutt laiali ei laotanud, oliwad

juba kumbki kuningliku kosilase kaasaks saanud, kuna Psyche

yksinda neiuna kodu istudes, keha poolest haiglane ja

vaimu poolest rõhutud oma kurba saatust kurdab ja

oma nii mitmest rahvast jumaldatud iludust vihkab.

Sääl arvas õnnetuma neiu õnnetu ^{isa}, et ta tytär juma-

late viha all on, ja ~~saatis~~^{läks} sellepärast Milesiuse jumala kõige vanemalt oraaklilt nõuu kysima ja jumalust palvete ja ohvritega meelitades palus ta oma tänamata tütrele meest.

Apollo vastas järgmiselt:

"Kõrgema mäe tipule, kuningas, pane sa tytär,

Matuse riidega olgu te ehitud säääl.

Ära sa looda ka meest kes sündinud surewast soost

~~Waid ta on metsik ja~~, Metsik ja ^{kaval} ~~kuri~~ ta on, ja just ~~jaba~~^{nagu} wihane uss-;

.
. .
. .
. .

Seda kuuldes läks enne nii õnnelik kuningas

kurvalt ja kahetsusega koju ja jutustas oma abikaasale

õnnetusttooja oraakli sõnad. Kurdetakse, nutetakse,

kaebatakse mittu päeva. Aga koledad oraakli sõnad

nõudsivad rutulist täitmist. Juba walmistakse õnne-

tuma neiule matusline pulmapidu, juba tumerdale

tume tahm ja tuhk põleva londi heledust, ja pulma wile

lõbus lugu muutub kurvaks Lydia viisiks ja rõõmus

hymenäuse laul lõppeb leinanutuga ja tulevane noo-

rik pyhib pisaraid pruudilooriga. Sellest raskesti katsu-

tud maja kurbdusest wõtab terve linn osa ja wana kombe

järele pannakse kõik avalik tegevus seisma.

Aga taewaliste nõudmiste t jumalik käsk nõudis,
et waesekest Psychet määratud nuhtluse alla antaks.
Pärast matulise pulmapidu lõpetust, mida kõige suurema
kurbtusega peeti ~~wied~~ kanti elav surnu terve rahwa
saatusel ja ~~pise~~ nutja e

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Hanna S. Kangur,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Apuleiuse “Amori ja Psyche” varased eestikeelsed tõlked”,

mille juhendaja on Janika Päll,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Hanna S. Kangur

27.06.2023